

Vrouwenwielrennen: ontwikkeling dankzij of ondanks het mannenwielrennen?

Een onderzoek naar de organisatorische ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen van 1965-heden

Ruby Horst

Oktober 2016, Utrecht

Auteur: R.A.W. Horst

Studentnummer: 3644626

Email: r.a.w.horst@students.uu.nl

Datum: 20 oktober

Masterscriptie Master Sportbeleid en Sportmanagement

Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap

Universiteit Utrecht

Scriptiebegeleider: Dr. Inge Claringbould

Tweede beoordelaar: Drs. Michel van Slobbe

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeeronderzoek naar de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen van 1965 tot nu. Met dit onderzoek rond ik mijn master Sportbeleid en Sportmanagement aan de Universiteit Utrecht af.

In juli 2015 kleurde Utrecht geel: de Tour de France startte in Utrecht (Grand Départ). Ik mocht vanuit mijn stage bij Vereniging Sport Utrecht (VSU) evenementen organiseren rondom het Grand Départ. Ik had een grote liefde voor sport maar de liefde voor de fiets begreep ik (nog) niet. Maar ik werd 'besmet' met de Tourkoorts. Het waren twee fantastische dagen: mooi weer, heel veel uitzinnige mensen en de grootste (mannelijke) renners ter wereld in 'mijn' Utrecht. Het wielerfeest zette me wel aan het denken: waarom is dit er alleen voor mannen en hoe kan het dat er zo weinig (media)aandacht is voor vrouwenwielrennen?

In september 2015 voerde ik mijn eerste verkennende gesprekken met betrokken vrouwen uit het vrouwenwielrennen. Er leek in eerste instantie niet echt een vraagstuk wat ik kon onderzoeken maar ik gaf niet op. Mijn scriptiebegeleidster was enthousiast over mijn idee om onderzoek te doen naar de ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen. Na een theoretische verkenning en enkele gesprekken bleek dat ik de wind mee had: in maart 2016 was het boek van Mariska Tjoelker over Mien van Bree (eerste officieuze wereldkampioen van Nederland) verschenen en met Mariska kon ik sparren over mijn verdere onderzoek. Van het ene interview kwam het andere en ik kreeg zelfs de kans om grote rensters als Marianne Vos en Monique Knol te interviewen. Dat er zoveel mensen met mijn onderzoek wilden meewerken had ik nooit durven dromen. De tijdlijn van 1965 tot nu is volledig gedekt met zowel breedte- als topsporters. Door deze historische schets kreeg mijn onderzoek echt een meerwaarde. Op de voorkant van deze scriptie staan de grootste wielrensters van Nederland. Links begint het met Mien van Bree en daarna Keetie Hage. Zij hebben nooit mee kunnen doen met de Olympische Spelen omdat het vrouwenwielrennen nog geen Olympische sport was in hun tijd. Rechtsboven staat Monique Knol en de tweede rij zijn achtereenvolgend Leontien van Moorsel, Marianne Vos en Anna van der Breggen. De laatste vier dames hebben één of meerdere Olympische plakken gewonnen. Drie van de zes vrouwen op de voorkant heb ik mogen interviewen.

Afgelopen zomer zijn er door de vrouwen op de Olympische Spelen, het Europees Kampioenschap en op het Wereld Kampioenschap veel medailles bij elkaar gefietst, alweer bleek dat mijn onderwerp 'booming' was.

In deze scriptie zitten heel veel uren werk omdat ik mezelf de wereld van het wielrennen eigen moest maken. Mede dankzij mensen zoals Renske Doedee en Mariska Tjoelker, waarbij ik altijd terechtkon met mijn vragen en die me met plezier een rondleiding gaven in het 'wereldje', is het mij toch gelukt! Naast deze twee vrouwen wil ik alle mensen die hebben meegewerkt aan mijn scriptie bedanken voor hun tijd en de mooie anekdotes die ze met mij wilde delen. Ik wil alle collega's van mijn stageorganisatie, de VSU, bedanken voor de fijne jaren die ik heb gehad. Inge Claringbould, mijn scriptiebegeleidster wil ik bedanken voor haar geduld, inspirerende gesprekken en haar fijne feedback, waardoor ik mijn scriptie weer kon verbeteren. Ook wil ik mijn vrienden, vriendinnen, huisgenoten en familie bedanken voor de momenten dat ik mocht uitrazen, koffiesessies en hun motiverende woorden als ik het even niet zag zitten. Tot slot wil ik mijn vriend Patrick bedanken voor zijn steun in de afgelopen maanden, zijn tomeloze geduld als ik weer eens ontplofte maar vooral zijn onvoorwaardelijke geloof in mij en mijn scriptie.

Ik ben trots op het resultaat en wens u veel leesplezier!

Ruby Horst

Samenvatting

Het vrouwenwielrennen is een relatief jonge sport, het eerste Nederlands Kampioenschap was in 1965, de mannelijke variant gaat veel verder terug. De mannen hadden al grote rondes als Tour de France, vrouwen hadden een achterstand op de mannen.

In 2014 kondigde de organisatie van de Tour de France (ASO) aan om een vrouwenwedstrijd toe te voegen aan het mannenprogramma. In het voortraject van deze bekendmaking is door vrouwen als Marianne Vos stevig gelobbyd voor een vrouwelijke variant van de grootste wielerronde ter wereld. De ASO organiseerde als pilot, 3 jaar lang het eendaagse 'La Course'. In de jaren die volgden op de bekendmaking van de ASO, kwamen meer grote rondes als de Vuelta a España met een vrouwenvariant. In 2009 is gestopt met een Tour de France voor vrouwen maar nu zien organisatoren blijkbaar toch potentie in de vrouwensport. Deze ontwikkeling is de aanleiding om onderzoek te doen naar de ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen en welke oorzaken en invloeden hier aan te pas kwamen. De ontwikkeling van het vrouwenwielrennen roept tegelijkertijd de vraag op of de sport zich los van het mannenwielrennen (ondanks) of meer dankzij het mannenwielrennen heeft ontwikkeld.

Dit onderzoek gaat over de ontwikkelingen die het vrouwenwielrennen heeft doorgemaakt van 1965 tot heden, dit omdat met het eerste Nederlands Kampioenschap voor vrouwen, dit als de start van de georganiseerde vrouwenwielersport kan worden gezien. De centrale vraag in het onderzoek luidt: *Welke ontwikkelingen heeft het vrouwenwielrennen (als georganiseerde sport) sinds 1965 doorgemaakt?* Door middel van interviews en participerende observaties is de data voor het onderzoek verkregen. In het theoretisch kader is ingezoomd op het proces van institutionalisering. Aan de hand van verschillende auteurs zoals Scott (2014), Czarniawska (2009) en Tolbert & Zucker (1996) worden de ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen, beschreven door de geïnterviewden, geanalyseerd. Er kan worden geconcludeerd dat het vrouwenwielrennen een grote ontwikkeling heeft doorgemaakt en dat de betrokken vrouwen hier zelf, met hulp van enkele mannen, verantwoordelijk voor zijn. In het vrouwenwielrennen zit een enorme kracht van vrouwen zelf om zich te organiseren, trainingen en wedstrijden op te zetten. Successen in de topsport van vrouwen als Leontien van Moorsel, Monique Knol, Marianne Vos en nu Anna van der Breggen, hebben ervoor gezorgd dat het vrouwenwielrennen meer bekendheid verwierf en

groeide. In de beginjaren was er weinig aandacht vanuit de KNWU en ook mannelijke ploegleiders die zich niet inzetten voor sport, hebben de ontwikkeling in de weg gezeten. Uit bovenstaande punten blijkt dat de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen vooral ondanks het mannenwielrennen is gebeurd. Er waren soms jaren dat de mannen niet presteerde en dat mensen dus naar de vrouwenwielersport gingen kijken. Ook de dopingperikelen bij de mannen zorgde voor extra aandacht voor het vrouwenwielrennen. Bij deze beide voorbeelden gaat het om ontwikkeling dankzij het mannenwielrennen. Er zijn dus voorbeelden van zowel 'ontwikkeling dankzij' als 'ontwikkeling ondanks', toch moet geconcludeerd worden dat het vrouwenwielrennen zich vooral ondanks het mannenwielrennen heeft ontwikkeld. De institutie van het vrouwenwielrennen is van onderaf ontwikkeld. Het vrouwenwielrennen is nog niet volledig geïnstitutionaliseerd maar zet al wel de bestaande logica's in het mannenwielrennen onder druk.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	5
1. Inleiding.....	10
1.1 Aanleiding.....	10
1.2 Probleemstelling	10
1.3 Maatschappelijke relevantie.....	11
1.4 Wetenschappelijke relevantie	11
1.5 Onderzoeksvraag- en deelvragen.....	12
1.6 Leeswijzer	12
2. Theoretisch kader.....	13
2.1 Interpretatieve benadering.....	13
2.2 Institutionaliseringsproces.....	13
2.3 Institutionele denken	13
2.4 Het ontstaan van instituties.....	14
2.5 Fasen van een institutionaliseringsproces	15
2.6 Onderdelen van een institutie	16
2.7 Deinstitutionalisering	16
2.8 Institutionele logica's	17
2.9 Instituties en vrouwenwielrennen.....	17
3. Literatuurstudie	18
3.1 Het startpunt	18
3.2 Organisatie wielrennen	19
3.3 Ontwikkeling vrouwen in de sport	20
3.4 De sportachterstand van vrouwen	20
3.5 Dominante discours over vrouwen in de sport	22
3.6 Groei vrouwen in wielrennen	23
3.7 Het begin van vrouwen en wedstrijd-wielrennen	23
3.8 Top wielrennen	24
3.9 Percepties vrouwenwielrennen.....	25
3.10 Samenvattend	25
4. Methodologie.....	27
4.1 Kwalitatief onderzoek.....	27

4.2 Interviews.....	28
4.3 Participerende observatie.....	28
4.4 Keuze respondenten.....	29
4.5 Dataverwerking en analyse.....	30
4.6 Rol als onderzoeker.....	31
4.7 Betrouwbaarheid en Validiteit.....	31
5. Resultaten.....	33
5.1 Start van het vrouwenwielrennen: Keetie en Gré.....	33
5.1.1 Structuur van het vrouwenwielrennen.....	33
5.1.2 Faciliteiten en regels vrouwenwielrennen.....	34
5.2 Ontwikkelingen en verklaringen, rollen van vrouwen.....	36
5.2.1 Sporttechnische ontwikkelingen.....	36
5.2.2 Organisatorische veranderingen.....	37
5.2.3 Verklaringen voor ontwikkelingen.....	42
5.2.4 Rol van vrouwen.....	44
5.3 Vrouwenwielrennen nu.....	46
5.3.1 Organisatie topsport.....	47
5.3.2 Organisatie breedtesport.....	48
5.3.3 Overige platforms.....	49
5.4. Belemmeringen en stimulansen.....	53
5.4.1 Belemmeringen.....	53
5.4.2 Stimulansen.....	56
5.5 Nodige veranderingen en toekomst.....	57
5.6 Kenmerken vrouwenwielrennen.....	59
5.6.1 Mannencultuur.....	59
5.6.2 Ploegleiders in de breedte- en topsport.....	61
5.6.3 Afhankelijkheid in de topsport.....	63
5.6.4 Verschillen vrouwen en mannen wielrennen: doping, krachtsverschil, financiën en wedstrijdaanbod.....	63
5.6.5 Andere sporten.....	64
6. Analyse.....	66
6.1 Fases van institutionalisering.....	66
6.2 Ontstaan van een institutie.....	68

6.3 De drie pilaren	69
6.4 Deinstitutionalisering	70
6.5 Institutionele logica's	71
6.6 Samenvattend.....	72
7. Conclusie en discussie.....	73
7.1 Conclusie	73
7.2 Discussie.....	76
7.3 Vervolgonderzoek	78
Literatuurlijst.....	79
Bijlage 1 : Respondentenoverzicht	84
Bijlage 2: Topiclijst betrokken vrouwen	85
Bijlage 3: topiclijst ploegleider	87
Bijlage 4: Codeboom scriptie vrouwenwielrennen	88

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

"De ASO is een commerciële organisatie en dat zij dit voor drie jaar willen doen[La Course organiseren], geeft aan dat ze er geld in zien. Je ziet al dat het een sneeuwbaaleffect oplevert, want ook de Vuelta heeft al aangegeven een vrouweneditie te gaan organiseren."

Bovenstaande uitspraak is van Marijn de Vries, journalist, oud-profrenster (2010-2015) en sinds een jaar lid van het hoofdbestuur van de Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie (KNWU) (NOS, 2014). De uitspraak laat zien dat het vrouwenwielrennen aan het groeien is. In juli 2015 startte de Tour de France in Utrecht. In 2009 werd de laatste Tour de France voor vrouwen georganiseerd en sindsdien ontbreekt de grootste wielerronde ter wereld op de kalender bij de vrouwen. Na jaren van overleg tussen rensters en betrokkenen met de organisator van de Tour de France (ASO) stond in 2014 voor het eerst La Course, een ééndaagse wielerskoers voor vrouwen, op het programma. De koers is de afsluiting van de Tour de France voor mannen. De pilot duurde drie jaar. Na de editie van 2016 heeft een evaluatie plaatsgevonden en op 18 oktober 2016 maakte de ASO bekend dat komend jaar La Course een eendaagse wedstrijd blijft maar wel een beklimming wordt toegevoegd (Wielersflits, 2016). De uitspraak van Marijn de Vries laat zien dat het vrouwenwielrennen in de lift zit. In 2009 is gekozen om de Tour de France voor vrouwen stop te zetten. Blijkbaar zijn er nu voldoende aanleidingen om een nieuw initiatief als La Course op te zetten. Na het initiatief vanuit de Tour de France kondigden steeds meer wedstrijdorganisaties zoals die van de Vuelta a España, Strade Bianchi, Gent Wevelgem en zeer recent ook de Amstel Goldrace aan een ronde voor professionele rensters toe te voegen aan het bestaande (mannen) programma. Deze ontwikkelingen, de 'Tourkoorts' in Utrecht (waar de auteur door haar stage nauw bij betrokken was), maar ook een gebrek aan literatuur over vrouwenwielrennen waren voor de onderzoeker aanleiding om onderzoek te doen naar de ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen en welke oorzaken en invloeden hier aan te pas kwamen.

1.2 Probleemstelling

Zoals al uit de aanleiding blijkt, neemt het aantal grote wedstrijden voor professionele rensters toe. Er is echter nog veel winst te behalen afgezet tegen het wielrennen voor mannen. Vrouwen hebben ten opzichte van mannen een achterstand, zowel wat aantal wedstrijden betreft als qua beschikbare wedstrijdcategorieën. Bij mannen gaat de verdeling in categorieën veel verder. Dit geldt voor de professionals maar ook zeker in

breedtesport. Ook het aantal licentiehouders bij de Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie (KNWU) is nog lang niet gelijk (KNWU). Het vrouwenwielrennen is zich positief aan het ontwikkelen maar de er blijven verschillen zichtbaar. De Nederlandse regering hecht een grote waarde aan sport, de komende jaren zal veel geld worden geïnvesteerd in sport om de sportparticipatie te verhogen. Het kabinet vindt dat sport voor iedereen toegankelijk moet zijn (Rijksoverheid, 2016). In de praktijk is er een verschil tussen mannen en vrouwen als het gaat om de toegankelijkheid van wielrennen. Om dit verschil te verklaren is gekozen voor een onderzoek naar de ontwikkeling die het vrouwenwielrennen vanaf 1965 heeft doorgemaakt. In 1965 vond het eerste Nederlands Kampioenschap voor vrouwen plaats, vandaar dat gekozen is om daar te starten. Aan de hand van de ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen wordt een analyse gemaakt van de rol van gender in het vrouwenwielrennen en hoe het vrouwenwielrennen zich verhoudt tot het mannenwielrennen.

1.3 Maatschappelijke relevantie

Er zijn meerdere sporten waarin het aandeel vrouwen geringer is dan dat van mannen. Ook in bijvoorbeeld voetbal is het aandeel vrouwen groeiende, echter, daar is de aandacht voor (top) vrouwenvoetbal significant minder dan voor het mannenvoetbal. Het verschil is hier (nog) groter dan in het wielrennen. Vrouwenwielrennen is sterk geprofessionaliseerd vanaf 1965. Toch blijven er barrières in de verdere ontwikkeling. Top- en breedtesport moeten toegankelijk zijn voor zowel mannen als vrouwen. Dit onderzoek geeft inzicht in hoe een sport zich kan ontwikkelen tot een gelijkwaardige sport voor zowel mannen als vrouwen en op welke manier sport toegankelijker kan worden voor vrouwen.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Er is weinig literatuur beschikbaar over de organisatie van het vrouwenwielrennen en er is vrijwel geen literatuur over hoe de organisatie van een populaire sport als wielrennen, zich eigenstandig voor vrouwen ontwikkelt. Heeft de organisatie van het vrouwenwielrennen zich dankzij of ondanks het mannenwielrennen ontwikkeld? Dit thema is de rode draad in het onderzoek. Het onderzoek is mogelijk een goede aanvulling op de bestaande literatuur. Daarnaast kan, door te kijken naar hoe de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen is verlopen en naar het institutionaliseringsproces dat hiermee gepaard gaat, dit onderzoek als voorbeeld dienen voor andere vrouwensporten en de ontwikkelingen hierin.

1.5 Onderzoeksvraag- en deelvragen

In het onderzoek wordt gekeken naar de ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen van 1965 tot heden. Hiervoor zijn rensters en ploegleiders uit top- en breedtesport geïnterviewd. De hoofdvraag in het onderzoek is:

Welke ontwikkelingen heeft het vrouwenwielrennen (als georganiseerde sport) sinds 1965 doorgemaakt?

Deze hoofdvraag wordt beantwoord door middel van onderstaande 6 deelvragen:

1. Hoe was het vrouwenwielrennen in 1965 georganiseerd?
2. Hoe is het vrouwenwielrennen tegenwoordig georganiseerd?
3. Wat is de rol van vrouwen geweest in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen?
4. Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen?
5. Wat is de rol van ploegleiders in het vrouwenwielrennen?
6. Op welke manier speelt gender een rol binnen de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen?

1.6 Leeswijzer

In het onderzoek zijn zowel top- als de breedtesporters geïnterviewd. Om de scriptie overzichtelijk te houden is vanaf het resultatenhoofdstuk een duidelijke scheiding aangebracht tussen top- en breedtesport. Hoofdstuk twee van het onderzoek gaat in op de verschillende theorieën over institutionalisering die gebruikt zijn bij het onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk drie ingegaan op de context van het vrouwenwielrennen. Hoofdstuk vier gaat over de gekozen methodologie van het onderzoek. De resultaten van het onderzoek worden behandeld in hoofdstuk vijf. In hoofdstuk zes worden de theorie en de empirische resultaten aan elkaar gekoppeld, de analyse. In hoofdstuk zeven is een combinatie van de beantwoording van de deelvragen en hoofdvraag, de conclusie van het onderzoek. In dit hoofdstuk is ook ruimte voor een discussie en suggesties voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 Interpretatieve benadering

De onderzoeker heeft gekozen voor een interpretatieve benadering. Deze benadering gaat ervan uit dat er meer dan één waarheid bestaat en dat de waarheid 'subjectief' is (Denzin, 2002, in Edwards & Skinner, 2009, p. 20). Een interpretatieve onderzoeker is op zoek naar hoe dagelijkse mechanismen in stand worden gehouden door relaties, betekenissen, rituelen, waarden en normen (Deetz, 1996). De betekenis die mensen aan bepaalde concepten geven is verschillend en situatieafhankelijk. Interpretatieve onderzoekers werken vaak hun kernconcepten en de theorieën, die van toepassing zijn op het onderzoek, gaandeweg het onderzoek uit. (Vermeulen, 2012). Een ander belangrijk kenmerk van de interpretatieve benadering is dat een onderzoek vooral in het veld plaatsvindt en vaak gebruik wordt gemaakt van observaties of interviews (Deetz, 1996). Vanuit de interpretatieve benadering is het niet de bedoeling om generaliseerbare uitspraken te doen omdat het onderzoek betrekking heeft op een contextuele omgeving en tijd, ruimte en plaats er in elke situatie toe doen. Door deze context gebonden omgeving, wordt een situationele werkelijkheid geschept. De onderzoeker richt zich daarom op processen die leiden en hebben geleid tot de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen. De interpretatieve benadering is op zoek naar interpretaties van de werkelijkheid en deze 'bril' past goed bij het onderzoek naar de ontwikkeling van vrouwenwielrennen. Voor dit onderzoek zijn verschillende onderzoeksmethodes gebruikt, deze worden in hoofdstuk vier, over de onderzoeksmethodologie beschreven.

2.2 Institutionaliseringsproces

De theorie die in het onderzoek is gebruikt gaat over het institutionaliseringsproces. In dit hoofdstuk komen verschillende auteurs op het gebied van institutionalisering aan bod.

2.3 Institutionele denken

Er is veel geschreven over institutionalisering en het institutionele denken. Aan de hand van verschillende auteurs zal een beeld worden gegeven van het begrip institutionalisering. Zucker (1977, p. 728) omschrijft institutionalisering als:

"It is the process in which the individual actors transmit what is socially defined as real and, at the same time, at any point in the process the meaning of an act can be defined as more or less a taken-for-granted part of the social reality."

Berger en Luckman (1966) beweren dat als dingen die mensen doen een routine worden, je het institutionalisering kan noemen. Institutionalisering vindt plaats als een discours en de structuren die daarbij horen door een bepaalde sociale groep wordt geaccepteerd (Berger en Luckman, 1966). Na het proces van acceptatie nemen mensen het discours als vanzelfsprekend aan en gaan hiernaar handelen, het worden gewoontes (Zucker, 1977). De handelingen die bij een institutie horen worden altijd gedeeld door de hele sociale groep (Berger en Luckman, 1966). Berger (1968) benoemt dat deze gewoontes van grootouders op kinderen wordt overgedragen en dat het door de generaties heen wordt overgenomen. Oliver (1997) stelt dat de gewoontes van mensen zijn gebaseerd op het verleden omdat 'dingen al jaren zo gaan', er zijn vaak geen financiële of rationele motieven.

2.4 Het ontstaan van instituties

Verschillende auteurs (Czarniawska, 2009; Scott, 2014) schrijven over het ontstaan van instituties. Czarniawska stelt dat het woord instituut of institutie achterhaald is. Mensen zien een institutie vaak als een statische piramide die weinig flexibel is, hiermee is zij het niet eens. Czarniawska onderbouwd haar punt met de metafoor van Lefkowitz (2006 in Czarniawska, 2009): *een institutie als een mierenhoop*. In het ontstaan van een institutie is het belangrijk dat er sprake is van collectieve acties, waarmee gemeenschappelijke doelen worden nagestreefd aldus Czarniawska (2009). Verder stelt ze dat een institutie ontstaat in een specifieke tijd en dat plaats en context van belang zijn. Mieren bouwen door collectief handelen een mierenhoop op. De institutionele entrepreneurs (in dit geval de mieren) spelen in op ontwikkelingen uit de institutionele omgeving en voeren de ontwikkelingen door binnen de instituties. Een institutie kan zich op deze manier blijven aanpassen en verdwijnt zodoende niet snel. De definitie van een institutie is volgens Czarniawska: *“een patroon van collectieve acties die worden gerechtvaardigd door een corresponderende norm”* (Czarniawska, 2009, p. 423).

Volgens Scott (2014) bestaan instituties uit drie pilaren: een regulerende, een normatieve en een cultureel-cognitieve pilaar. *“Deze drie pilaren zorgen met bijbehorende activiteiten en bronnen voor stabiliteit en betekenisgeving voor het sociale leven”* (Scott, 2014, p. 56). Binnen de regulerende pilaar is het van belang dat iedereen het eens is met de geldende regels. Voor de normatieve pilaar is morele aanvaardbaarheid belangrijk. Bij de cultureel-cognitieve pilaar is het van belang om gemeenschappelijke waarden en definities te hebben. De drie pilaren zorgen samen voor

institutionele structuren. Het is dus van belang dat bij een institutie alle drie de pilaren aanwezig zijn. Scott (2014) beschrijft drie pilaren in een institutie, Czarniawska (2009) beschrijft er maar twee: de normatieve en de cultureel cognitieve pilaar. Het verschil tussen de omschrijving van Czarniawska en Scott is de regulerende pilaar. Czarniawska (2009) stelt in haar omschrijving van een institutie niets over wetten en regels en heeft het over een proces dat plaatsvindt in een collectief en op basis van een corresponderende norm.

De onderzoeker maakt gebruik van de omschrijving van Czarniawska omdat deze meer uitgaat van het natuurlijk ontstaan van instituten. Scott gaat uit van statische instituten en in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen is meer sprake geweest van een 'mierenhoop' dan van een 'piramide', dus zal de 'mierenhoop' van Czarniawska worden gebruikt. In het onderzoek naar vrouwenwielrennen wordt gekeken welke pilaren van instituten er binnen het vrouwenwielrennen aanwezig zijn.

2.5 Fasen van een institutionaliseringsproces

Het proces van institutionalisering bestaat volgens Tolbert en Zucker (1996) uit drie fases: gewenning, objectivering en sedimentatie. In de eerste fase (gewenning) worden afspraken gemaakt om problemen in een organisatie op te lossen. Deze afspraken worden geformaliseerd en opgenomen in beleid en procedures. Deze fase kan worden omschreven als het "pre-institutionaliseringstadium" (Tolbert en Zucker, 1996).

In de tweede fase is het belangrijk dat er overeenstemming is over de waarde van het nieuwe discours. De nieuwe structuren (regels en normen) die horen bij het nieuwe discours moeten worden geaccepteerd. In deze fase blijven mensen om zich heen kijken hoe anderen met het nieuwe discours omgaan. Deze wordt ook wel het "semi-institutionaliseringstadium" genoemd.

In de derde fase zijn de nieuwe regels en normen volledig geïnstitutionaliseerd. Naast dat de structuur wordt geaccepteerd, is hij ook blijvend. Deze fase heet de "volledige institutionaliseringsfase" genoemd. Geïnstitutionaliseerde discourses kunnen wel weer afbrokkelen, dit staat in de paragraaf over deinstitutionalisering beschreven.

In het institutionaliseringsproces beschrijft Scott, in tegenstelling tot Tolbert en Zucker (1996) vier fases, namelijk *innovation*, *habitualization*, *objectification* en *sedimentation* (Scott, 2014, p. 149). Scott (2014) voegt dus een innovatie fase toe. Dit is eigenlijk de aanloop naar de institutionalisering. Hij zegt dat processen als

marktwerkingen of veranderingen in wetgeving kunnen leiden tot innovatie: een nieuw idee. Met dat nieuwe idee begint het proces van institutionalisering. De rest van de fases van Scott (2014) zijn vergelijkbaar met die van Tolbert en Zucker (1996). Als alle drie de fases zijn doorlopen is de innovatie geïstitutionaliseerd binnen de organisatie.

De opkomst van het vrouwenwielrennen in Nederland is er een van fases, waar in 1938 Mien van Bree de eerste Nederlandse Wereldkampioen wielrennen op een officieus WK werd, staat het vrouwenwielrennen er anno 2016 heel anders voor. In 1938 erkende de KNWU WK's voor vrouwen nog niet. Maar gaandeweg de jaren is het vrouwenwielrennen geïstitutionaliseerd. De opkomst van het vrouwenwielrennen heeft als instituut doorgewerkt op de KNWU als bond. Hoe gaan zij daar dan mee om en in welke fase van institutionalisering bevindt het vrouwenwielrennen zich nu?

2.6 Onderdelen van een institutie

In een veranderende omgeving spelen instituties een belangrijke rol. Vier verschillende *carriers* (symbolische systemen, relationele systemen, routines en artifacten) zorgen voor structuur in het gedrag en het handelen van de instituties (Scott, 2014). Scott (2014) beschrijft een top-down benadering, waarin structuren het gedrag van mensen en hun handelen in instituties sturen. Czarniawska (2009) gaat uit van een bottom-up visie waarbij de handelingen en het gedrag van mensen de structuur van instituties bepaald. Individuen creëren de institutionele context, maar deze context werkt ook beperkend voor handelingsruimte van individuen in een instituut.

In het onderzoek naar het vrouwenwielrennen wordt gekeken naar de manier waarop het vrouwenwielrennen zich heeft ontwikkeld. Er wordt gekeken welke strategie hierin leidend is: Scott of Czarniawska?

2.7 Deïstitutionalisering

Wanneer structuren eenmaal in een organisatie geïstitutionaliseerd zijn, betekent dit niet dat deze niet kunnen verdwijnen: deïstitutionalisering (Berger en Luckman 1966). Deïstitutionalisering is een proces waarin de bestaande geïstitutionaliseerde organisatiestructuren afbrokkelen en stoppen te bestaan (Oliver, 1992). Het gevolg van deïstitutionalisering is dat er ruimte komt voor nieuwe institutionele discoursen (Oliver, 1992). Het is dus zo dat doordat bestaande institutionele structuren worden losgelaten, er ruimte komt om nieuwe discoursen te institutionaliseren. De druk op

organisaties om institutionele structuren los te laten komt vaak van buitenaf en heeft vaak te maken met politieke of sociale factoren (Oliver, 1992).

Het vrouwenwielrennen zou kunnen zijn gegroeid doordat het mannenwielrennen is gedeïstitutionaliseerd of er kan sprake zijn van een groei die los van het mannenwielrennen is verlopen. In het onderzoek wordt gekeken of er meer sprake van een groei ondanks het mannenwielrennen of dankzij het mannenwielrennen.

2.8 Institutionele logica's

De opkomst van het vrouwenwielrennen zet de logica van mannenwielrennen onder druk. Thornton & Ocasio (2008, p. 2) omschrijven institutionele logica als:

“Sociaal geconstrueerde, historische patronen van culturele symbolen en materiële praktijken, waaronder vooronderstellingen, waarden en overtuigingen, aan de hand waarvan individuen en organisaties betekenis geven aan hun dagelijkse activiteiten, tijd en ruimte organiseren en hun leven en ervaringen reproduceren”

Als hoofdtypen van institutionele logica's noemen ze: familie, religie, staat, markt, beroep, corporatie en community. De waarden en overtuigingen die voor individuen van belang zijn, zijn terug te vinden in instituties. Een institutionele logica kan dus worden uitgelegd als waarden, normen en gedragingen die ten grondslag liggen aan een institutie en die het handelen van mensen die bij die instituties betrokken zijn logisch en vaak vanzelfsprekend maakt (Thornton & Ocasio, 2008). In het onderzoek naar de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen wordt gekeken naar hoe deze logica's in het wielrennen zijn veranderd en wat de invloed is geweest op het vrouwenwielrennen.

2.9 Instituties en vrouwenwielrennen

In dit onderzoek wordt de institutionalisering van het vrouwenwielrennen bekeken vanuit de verschillende fases van institutionalisering van Tolbert en Zucker (1996). Daarnaast zal het proces van institutionalisering worden bekeken aan de hand van de omschrijving van institutionalisering volgens Czarniawska (2009). Vervolgens wordt gekeken welke van de drie pilaren van Scott (2014) terugkomen in de institutie vrouwenwielrennen. Tot slot wordt gekeken welke impact de groei van het vrouwenwielrennen had op de logica's van het (mannen) wielrennen.

3. Literatuurstudie

3.1 Het startpunt

Ondanks dat Nederland in het vrouwenwielrennen grote kampioenen als Leontien van Moorsel en Marianne Vos heeft voortgebracht, heeft ons land in het begin veel moeite gehad met fietsende vrouwen. De 'virtuele tweet' (links), geplaatst door Het Vaderland, rondom het WK wielrennen in 1930,

laat zien dat mensen niets van vrouwen op de fiets moesten hebben (Het Vaderland, 22 april 1930). Zelfs de koningin mocht zich in die tijd niet in het openbaar vertonen op de fiets, dit gebeurde uiteindelijk in 1933 pas voor het eerst (Van de Vooren, 2014).

Pas in de loop van de jaren vijftig werden de eerste officiële Wereldkampioenschappen (WK's) voor vrouwen georganiseerd. Er waren wel eerder WK's maar deze waren 'officieus' en niet erkend door de KNWU. Veel wielerbonden zoals de UCI en de KNWU waren conservatief en erkenden daarom vrouwenwielrennen niet officieel. Mien van Bree werd als eerste Nederlandse vrouw tweemaal Wereldkampioen in de jaren '30. Haar titels werden vanwege de officieuze status van het vrouwenwielrennen echter niet erkend. Mien van Bree was tot de publicatie van het boek 'Een vergeten geschiedenis' van Mariska Tjoelker zelfs bij echte wielerkenners onbekend. De hoofdpersoon in dit boek heeft moeten worstelen om erkenning te krijgen voor het feit dat ze de beste wielrenster van de wereld was.

"Eigenlijk ben ik te vroeg geboren, zegt ze er jaren later zelf een keer over. Want ja, in haar tijd behoorden jongedames te werken, een vriendelijke jongeman tegen het lijf te lopen, zich te verloven, te trouwen en moeder te worden, waarna een bestaan als huisvrouw volgde" (Tjoelker, 2013).

Mien van Bree was al vroeg bezig met fietsen en om haar sport goed te kunnen beoefenen verhuisde ze naar België, waar het vrouwenwielrennen meer ontwikkeld was en men minder conservatief aankeek tegen een vrouw op de fiets. Nadat Mien twee keer Wereldkampioen werd, moest ze om familiale redenen terug naar haar geboorteplaats Loosduinen. Hiermee kwam een einde aan haar wielercarrière. De wielersport was in

Nederland nog niet veel verder ontwikkeld en bijna niemand kende de Wereldkampioene. Voor Mien was het extra moeilijk omdat ze fietste, wat nog niet geaccepteerd was en daarnaast lesbisch was, wat in de jaren '30 ook nog een taboe was. De combinatie van bovenstaande eigenschappen maakte het leven van Mien van Bree moeilijk en zwaar. Het boek van Mariska Tjoelker eindigt waar dit onderzoek begint: bij de carrière van een van de eerste Nederlands kampioene: Keetie Hage.

In 1965 werd het eerste Nederlands Kampioenschap (NK) voor vrouwen verreden. Het Kampioenschap werd gewonnen door Ineke van IJken, zij heeft zich samen met Anneke Doesburg ingezet om wielervedstrijden voor vrouwen bij de wielervedunie op de kalender te krijgen (NOS, 2015). Onderstaand citaat (NOS, 2015) van het polygoonjournaal uit 1965 laat zien dat de vrouwelijke wielrensters niet gangbaar waren in de wielervedwereld maar dat de KNWU in 1965 toch overstag moest gaan.

"In de wielervedwereld was lang haar een uitzondering, maar nu niet meer. Want het zwakke geslacht is nu door de Koninklijke Nederlandse Wielervedunie officieel erkend en toegelaten."
(Polygoonjournaal 1965).

Tussen de situatie in de jaren '60, waarin rensters als Ineke van IJken en Keetie Hage koersten en de situatie van rensters als Marianne Vos en Anna van der Breggen zijn veel verschillen te ontdekken, maar er zijn ook dingen die ruim vijftig jaar na het eerste NK voor vrouwen nog steeds hetzelfde zijn.

3.2 Organisatie wielrennen

Een onderzoek naar het vrouwenwielrennen begint bij het uitleggen van de sport die in de praktijk door bijna elke Nederlander wordt beoefend: fietsen. Of het gaat om met een stadfiets van A naar B willen, het rijden van toertochten of zelfs het rijden van criteriums op de racefiets: Nederlanders staan bekend als fervente fietsers. Kenmerkend van fietsen als sport is dat overal en altijd kan worden gefietst, het is vergelijkbaar met hardlopen, vaak wordt gebruik gemaakt van de openbare weg om de sport te beoefenen. Aansluiten bij de wielervedunie is dus niet nodig, waar dat voor een teamsport als hockey of voetbal (vooral qua velden en faciliteiten) vaak wel noodzakelijk is om bij een sportvereniging te sporten en je daarmee automatisch aan te sluiten bij een sportbond. Volgens een schatting van Huis van de sport Limburg van 2013 zijn er bijna 1,2 miljoen mensen die toerfietsen of wielrennen. Hierbij gaat het om 8,8 procent van de Nederlandse bevolking (Huis van de Sport Limburg, 2013). Duidelijk is dat sportief

fietsen (toerfietsen en wielrennen) door een groot deel van de Nederlanders wordt beoefend. Er zijn twee unies die deze vormen van fietsen aanbieden, de Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie (KNWU) en de Nederlandse Toerfiets Unie (NTFU). De unies zijn ondanks de grote populariteit van fietsen, niet groot. De KNWU had in 2014 27.739 leden en de NTFU had in datzelfde jaar 62.619 (NOC*NSF, 2014). In het verdere onderzoek wordt binnen het sportieve fietsen ingezoomd op wielrennen. Wielrenners die lid worden van de KNWU hebben verschillende keuzes. Er kan gekozen worden voor een individueel basislidmaatschap waarbij alleen kleine (trainings)wedstrijden en toertochten verzekerd zijn via de KNWU (KNWU 1, z.j.). Een tweede optie is de wedstrijdlicentie, die in verschillende categorieën kan worden aangevraagd. Met een wedstrijdlicentie kunnen renners (verzekerd) deelnemen aan (inter)nationale en regionale wedstrijden (KNWU 2, z.j.). Zoals uit bovenstaande blijkt, is een lidmaatschap bij de KNWU vooral interessant door het aantal wedstrijden dat men hiermee kan rijden en vanwege de verzekeringen die via de KNWU lopen. Deze twee zaken zouden voor wielrenners dus een beweegreden kunnen zijn om lid te worden van de unie.

3.3 Ontwikkeling vrouwen in de sport

De ontwikkeling van vrouwen in de sport is er een van ruim honderd jaar. In 1900 mochten vrouwen voor het eerst meedoen in georganiseerde sport, het betrof de sporten golf en tennis (Pfister, 2010). Een grote toename is te zien als we kijken naar de Olympische spelen, precies 100 jaar later (Sydney, 2000). Er zijn dan nog maar acht landen zonder vrouwelijke deelnemers tegenover negentien individuele deelnemers in het totaal in 1900 (NRC Handelsblad, 2000). Bij de Olympische Spelen van Parijs in 1900 deden ongeveer vijftienhonderd atleten mee, vanuit Nederland deden tweeënveertig deelnemers mee (alleen mannen) (NOC*NSF, z.j.).

3.4 De sportachterstand van vrouwen

Diverse onderzoekers (Caudwell, 2011; Coakley & Pike, 2009) gaan er van uit dat sport van oudsher een mannenwereld is en dat vrouwen daarom pas later zijn begonnen met sporten. Zij gaan er van uit dat een sport oorspronkelijk mannelijk is, tenzij deze eigenschappen bevat die op vrouwen van toepassing zijn zoals behendigheid, lenigheid en sierlijkheid. Begin van de jaren '70 konden vrouwen niet deelnemen aan sporten die kracht, sterkte en snelheid vereisten. Daartegenover waren vrouwen in sporten als turnen en kunstschaatsen oververtegenwoordigd (Coakley & Pike, 2009). Pfister (2010)

zegt hierover dat vele jaren werd gedacht dat alleen bepaalde, vooraf vastgestelde sporten (zonder kracht en snelheidselementen) geschikt waren voor vrouwen.

“For many years it was commonly believed – and it may still be firmly anchored in popular wisdom today – that certain types of sport and exercise were suitable for women while others were unsuitable, and that the same applied to men” (Pfister 2010,p. 234).

Volgens Knoppers en Elling (2001) kenmerken veel competitieve sporten zich op basis van fysieke vaardigheden als kracht en snelheid, waarmee mannen in het voordeel zijn. Vrouwen worden geassocieerd met lichamelijke zwakte en fysieke schoonheid, waar mannen meer worden geassocieerd met actief, competitief en agressief gedrag (Elling, 2010). De eigenschappen van mannen passen op deze manier veel beter bij de beoefening van sport en daarom werden mannen dus ook geschikter voor sporten gevonden. Coackley en Pike (2009) stellen dat men ervan was overtuigd dat vrouwen minder goed konden sporten dan mannen en dat ze daarom ook geen gelijke ondersteuning verdienden.

“They [women] do sports but they don’t do them as men can do them. Therefore they don’t do them well enough to receive equal support ” (Coakley & Pike, 2009, p. 245).

Het gebrek aan waardering, ondersteuning en aandacht heeft er ook voor gezorgd dat de ontwikkeling van de vrouwensport minder snel ging dan die van mannen. Vrouwen moesten harder werken dan mannen om dezelfde aandacht te krijgen. Voor mannen was aandacht voor hun sportieve prestaties vanzelfsprekend (Coackley & Pike, 2009).

Naast de eerder genoemde achterstanden die vrouwen hadden in het beoefenen van sport, mochten ze in eerste instantie ook niet op hoog niveau sporten. Dit kwam omdat het idee bestond was dat vrouwen lichamelijke schade zouden ondervinden van intensief en op hoog niveau sporten. Cahn (1993) benoemt in zijn artikel de veel voorkomende vrees dat de vruchtbaarheid van vrouwen zou afnemen of in gevaar zou komen door teveel en te zwaar sporten.

Inmiddels is het aantal mannen en vrouwen dat sport bijna gelijk, mannen zitten gemiddeld net iets boven de vijftig procent en vrouwen liggen rond de vijftig procent in Nederland (op basis van 40 keer per jaar sporten) (NOC*NSF, 2015).

3.5 Dominante discours over vrouwen in de sport

Toch blijft het dominante discours dat vrouwen minder geschikt zijn voor sport duidelijk aanwezig. Daarnaast blijft een scheiding tussen mannen en vrouwensport zichtbaar en blijft het voor vrouwen lastig om te integreren in mannensporten.

Puwar (2004) omschrijft in haar boek 'Space invaders' de situatie waarin vrouwen toetreden tot een wereld die tot dan toe mannelijk was. Vrouwen worden door Puwar vergeleken met "dissonant bodies", wat letterlijk afwijkende lichamen betekent. Vrouwen wijken af van de mannenwereld van de sport, zoals die eerder door Coackley en Pike (2009) werd omschreven, ze behoren volgens Puwar (2004) niet tot de somatische norm. De somatische norm is volgens Puwar (2004) een blanke autochtone heteroseksuele man, vrouwen wijken dus af van de norm. Puwar (2004) zegt verder dat mensen die in een ruimte blijven waarin ze niet tot de somatische norm behoren, extra hun best moeten doen om te laten zien dat ze over kwaliteiten beschikken. Hun kwaliteiten worden in eerste instantie afgemeten aan het feit dat ze niet voldoen aan de somatische norm. Cameron (1998: in Anderson, 2010) stelt dat doordat sport gescheiden is, vrouwen uit de 'mannenwereld' van de sport worden gehouden. Ze leren daarom ook niet de taal en de manier van handelen die er geldt. Deze ongelijkheid blijft zichzelf reproduceren omdat vrouwen niet toetreden tot de mannenwereld.

Als gevolg van het discours dat vrouwen minder geschikt werden geacht voor sport dan mannen, ontstonden categorieën. Elling (2010) stelt dat het indelen van sport in categorieën nodig is om competitie eerlijk te laten verlopen. Mannen zijn over het algemeen sterker en sneller dan vrouwen. Elling (2010) stelt dat het niet eerlijk zou zijn om alle categorieën bij elkaar te plaatsen en samen te laten starten. De fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen kunnen niet worden weggehaald (Elling, 2010). Daarom is voor het wielrennen in wedstrijdverband afgesproken dit in afgebakende categorieën van sekse en leeftijd te doen. Het trainen voor wedstrijden gebeurt in verenigingsverband vaak met mannen en vrouwen door elkaar.

Hoewel meisjes en vrouwen in de meeste Nederlandse sportverenigingen mogen sporten en ook deel uitmaken van verenigingen, blijkt dat veel structuren en culturen binnen de sport gericht zijn op autochtone blanke mannen (Knoppers en Anthonissen, 2001). Deze blanke autochtone man is in de sport de somatische norm waar Puwar (2004) het in haar boek ook over heeft. Vrouwen mogen dus wel meedoen maar komen

niet op dezelfde hoogte omdat ze de eerder genoemde regels en omgangsvormen niet kennen.

3.6 Groei vrouwen in wielrennen

Zoals hierboven beschreven is vrouwensport in de afgelopen decennia sterk gegroeid, deze groei is goed zichtbaar in het totaal aantal vrouwen dat sport. Absolute toenames van vrouwen verschillen per tak van sport. In het wielrennen is een grote opkomst van informele georganiseerde groepen te zien, die doorgaans geen lid worden van de KNWU, waardoor het aantal licenties gelijk blijft. Er zijn minder wedstrijden voor vrouwen toegankelijk en daarom is er weinig reden voor vrouwen om lid te worden van de KNWU. Doordat er niet meer licenties worden aangevraagd, groeit de vrouwentak van de sport slechts in mindere mate door. Op het niveau van breedtesport is er wel sprake van een (sterke) groei van het aantal vrouwen dat wielrent. Het aantal vrouwen dat wedstrijden rijdt blijft hier op achter.

3.7 Het begin van vrouwen en wedstrijd-wielrennen

In het begin van de jaren '50 was het voor vrouwelijke wielrenners lastig om hun sport te kunnen beoefenen en daarnaast maatschappelijk serieus te worden genomen.

Ellen Janssens (2012) heeft een aantal Belgische atletes uit de sporten voetbal, atletiek en wielrennen geïnterviewd over hun ervaringen als vrouw binnen de sport. In de jaren '50 vonden mannen het vooral grappig om vrouwen te zien voetballen en daarom richtten de mannen teams voor ze op.

“De steun van mannen voor vrouwenvoetbal komt dus voort uit dezelfde logica die de terughoudendheid van atletiekclubs verklaart, namelijk het idee dat deze sporten niet voor vrouwen weggelegd zijn” (Janssens, 2012).

Om vrouwen nog meer afstand te laten hebben tot de sport werden voor hun aparte regels opgesteld. De afstanden die ze moesten fietsen werden erg ingekort ten opzichte van hun mannelijke collega's. Hierover zegt een viervoudig Belgisch kampioene:

“Ik heb nog geweten dat de beroepsrenners, zelfs de beroepsrenners tegen ons zeiden: jullie fietsen niet rap. Maar wij konden niet rap fietsen! Want ze lieten ons voor spektakel rond de kerktoren rijden. Maar dan kan je geen snelheid ontwikkelen hé.” (Van Nuffel (2010), in Janssens, 2012).

Zoals uit het bovenstaande citaat blijkt voelden de vrouwen zich niet erg serieus genomen. Tot 1959 mochten zij zich ook niet aansluiten bij de Belgische Wielrijdersbond. Ook bij lokale wielerverenigingen mochten de weinige vrouwen die aan wielrennen deden zich toentertijd niet aansluiten.

"In Hombeek was een grote wielclub, en die lachten me altijd uit dat [vrouwenwielrennen] nooit ging bestaan, nooit ging bestaan!" (Van Nuffel (2010), in Janssens, 2012).

3.8 Top wielrennen

Zoals in de inleiding besproken hebben grote wielerrondes zoals de Tour de France of de Vuelta a España slechts een kleine vrouwenvariant. Onder andere Marianne Vos heeft zich sterk gemaakt voor de terugkeer van een Tour-variant voor vrouwen. Zij is van mening dat het vrouwenwielrennen een impuls nodig heeft. De Tour de France zou hier een mooie 'springplank' voor zijn, aldus Vos (Nu.nl, 2013). Na uitvoerig overleg met Tourbaas Christian Prudhomme is sinds 2014 aan de laatste etappe van de mannen een wedstrijd voor vrouwen toegevoegd: La Course. Marianne Vos reageerde destijds euforisch:

"Een revolutionaire ontwikkeling in onze sport. Ik twijfel er niet aan dat La Course by Le Tour het begin is van een nieuw tijdperk voor het vrouwenwielrennen en zal bijdragen aan de groei van het wielrennen" (Nu.nl, 2014).

In 2015 volgde ook de Vuelta a España met een eendaagse koers voor vrouwen als afsluiting van de Vuelta a España voor de mannen (Wielersflits 2, 2015).

De enige grote ronde voor mannen die er ook in meerdaagse vorm voor vrouwen is, is de Giro d'Italia, voor vrouwen: de *Giro Rosa*. De Giro Rosa werd in 2011, 2012 en 2014 gewonnen door Marianne Vos en in 2015 was Anna van der Breggen de sterkste (Wielersflits, 2015). Er kan geconcludeerd worden dat Nederland een aantal vrouwelijke toprenners heeft. Desalniettemin wordt er in zowel top- als breedtesport weinig in vrouwen geïnvesteerd. Dit onderzoek zal ingaan op het probleem dat vrouwen en mannen binnen de sport niet dezelfde aandacht en middelen krijgen. Sport is op deze manier niet in gelijke mate toegankelijk voor iedereen. Vrouwen die nu wel in groepjes trainen via bijvoorbeeld het platform vrouwenwielrennen.nl, kunnen minder gemakkelijk doorstromen naar de wedstrijdsport omdat er (te) weinig wedstrijden in

hun categorie worden georganiseerd. Op deze manier hebben getalenteerde vrouwen minder mogelijkheden zich in hun sport te ontwikkelen.

3.9 Percepties vrouwenwielrennen

Een van de auteurs die heeft geschreven over constructie van gender en percepties in de fietswereld is Erin Leah Winter (2005). Winter (2005) heeft onderzoek gedaan naar de constructie van gender in het mountainbiken, een andere tak binnen het sportieve fietsen dan waar dit onderzoek over gaat. Omdat er weinig over wielrennen en de verhoudingen tussen mannen en vrouwen is geschreven, is ervoor gekozen om haar artikel wel te gebruiken. Winter (2005) zegt dat voor het mountainbiken geldt dat er weinig vrouwen meedoen omdat men gelooft dat vrouwen niet van fysieke uitdagingen houden, mountainbiken over onverharde wegen gaat en vrouwen bang zijn vies te worden of te zweten. Tot slot wordt gedacht dat vrouwen niet competitief ingesteld zijn en niet hard genoeg voor de sport zijn. Er zijn dus veel vooroordelen over vrouwen die zowel mannen als vrouwen voortbrengen (Winter, 2005). Op deze manier blijft het mountainbiken een mannenwereld waarin vrouwen in de minderheid zijn. In haar artikel haalt Winter (2005) een onderzoek van Zerubavel (1991) aan. Hij zegt dat de wereld van origine bestaat zonder categorieën en grenzen maar dat mensen zelf die grenzen maken. Ieder mens kijkt door een eigen unieke lens naar de werkelijkheid en maakt hierdoor zijn ideeën. Deze beïnvloeden sociale praktijken, maar de sociale praktijken beïnvloeden ook weer de grenzen en onderscheidingen, het is dus een soort wisselwerking. Door sociale interactie worden grenzen en onderscheidingen uitgewisseld en als veel mensen dezelfde grenzen en onderscheidingen hebben, worden ze dominant en voor waar aangenomen. Dit perspectief gebruikt Winter (2005) om het idee dat vrouwen minder geschikt zijn om te sporten en daarom beter niet mee kunnen doen, uit te leggen. De grens tussen mannen en vrouwen binnen de sport is zo vaak gereproduceerd dat hij dominant en normaal is geworden en daardoor door zowel mannen als vrouwen wordt onderstreept.

De artikelen van Janssens (2012) en Winter (2005) laten zien hoe het komt dat vrouwen van oudsher minder geaccepteerd zijn op de fiets.

3.10 Samenvattend

Vanaf de jaren '30 is fietsen voor vrouwen meer toegankelijk geworden. Met name de afgelopen decennia is er veel vooruitgang geboekt in de mogelijkheden voor vrouwen om de sport te beoefenen. Er blijft echter binnen de sport en ook in het wielrennen een

verschil tussen mannen en vrouwen merkbaar wat betreft aandacht, waardering en niveau. Doordat vrouwen lang zijn uitgesloten van sporten, ook in het wielrennen, loopt de ontwikkeling van de sport ook achter op die van mannen. De tijd zal leren welke (bestuurlijke en organisatorische) keuzes worden gemaakt. Aan de hand van de onderzoeksvraag: *Welke ontwikkelingen heeft het vrouwenwielrennen (als georganiseerde sport) sinds 1965 doorgemaakt?* wordt in dit onderzoek gekeken naar de verschillende aspecten in de ontwikkeling en de actoren die een rol hebben gespeeld.

4. Methodologie

In dit methode hoofdstuk wordt stilgestaan bij de keuze voor kwalitatief onderzoek, de interviews die zijn afgenomen en de keuze voor de respondenten die is gemaakt. Vervolgens wordt ingegaan op hoe de interviews zijn verwerkt. Naast interviews hebben er ook drie participerende observaties plaatsgevonden. Op beide manieren van data verzamelen wordt nader ingegaan. Vervolgens komt de manier van data analyseren aan bod en het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschrijving van de rol van de onderzoeker.

4.1 Kwalitatief onderzoek

In dit onderzoek zal op zoek worden gegaan naar de betekenisgeving van betrokkenen bij (de organisatie van) het vrouwenwielrennen. Elk individu geeft een andere betekenis aan vrouwenwielrennen en om achter deze betekenisgeving te komen was het verhaal van elke betrokkene belangrijk voor het onderzoek. Uiteindelijk zijn de verschillende manieren van betekenisgeving naast elkaar gezet en zijn daaruit conclusies getrokken over de betekenissen die betrokkenen van het vrouwenwielrennen geven aan ontwikkeling ervan. Zoals in het theoretisch kader (hoofdstuk twee) beschreven, wordt onderzoek gedaan vanuit een interpretatieve benadering, waarin betekenisgeving centraal staat.

Kwalitatief onderzoek is een passende methode om op zoek te gaan naar betekenisgeving van betrokkenen aan een bepaald begrip. Boeije stelt hierover:

“Kwalitatief onderzoek is omschreven als een studie waarin de vraagstelling zich richt op onderwerpen die te maken hebben met (1) de wijze waarop mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving en hoe ze zich op basis daarvan gedragen. Er worden (2) onderzoeksmethoden gebruikt die het mogelijk maken om het onderwerp vanuit het perspectief van de onderzochte mensen te leren kennen met (3) het doel om het onderwerp te beschrijven en waar mogelijk te verklaren” (Boeije, 2012, p. 27).

In dit onderzoek is gekozen voor een combinatie van interviews en participerende observaties. Dit zijn onderzoeksmethoden waarmee de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen vanuit het perspectief van de deelnemers het best kan worden bekeken. Daarnaast is het onderzoek erop gericht om de betekenisgeving die betrokkenen geven aan de ontwikkeling weer te geven en te verklaren. Kwalitatief onderzoek is dus de meest passende onderzoeksmethode bij dit onderzoek.

4.2 Interviews

In dit onderzoek zijn achttien interviews gehouden met verschillende respondenten. Er wordt kort ingegaan op de structuur en de keuze van respondenten. De onderzoeker heeft gekozen voor interviews in plaats van enquêtes omdat er bij interviews dieper kan worden ingegaan op thema's doordat de interviewer kan reageren op de antwoorden en vervolgvragen te stellen. Anders dan bij enquêtes gaat het dus om de antwoorden van enkele respondenten en niet om generaliseerbare antwoorden. Er is gekozen om voorafgaand aan de interviews een aantal vragen en onderwerpen vast te stellen, een zogenaamde topiclijst, maar het verloop van de interviews bleef verder open. De interviews zijn daarom 'semi-gestructureerd' te noemen, omdat ze de mogelijkheid boden om gedurende het interview dieper op de thema's in te gaan. Boeije noemt dit open interviews, of kwalitatieve interviews (Boeije, 2012, p. 58). In alle interviews zijn de thema's aan bod gekomen maar het was aan de respondent om dieper in te gaan op bepaalde thema's die hem/haar interesseerden.

4.3 Participerende observatie

In dit onderzoek zijn vier participerende observaties gedaan. Deze hebben in oktober, januari, mei en augustus 2015/2016 plaatsgevonden. De observaties zijn gebruikt om een indruk te krijgen van de thema's die spelen binnen het vrouwenwielrennen en de verhoudingen tussen de KNWU en de betrokken vrouwen. De observaties worden niet meegenomen in de analyse omdat de informatie die daaruit naar voren kwam te gefragmenteerd was. Er is wel gebruik gemaakt van de observaties om geïnterviewden te kunnen bevragen over hetgeen de onderzoeker zag tijdens de observaties. Ook zijn de thema's die bij de observaties naar voren kwamen, voorgelegd aan de geïnterviewden.

De eerste twee participerende observaties vonden plaats bij vergaderingen bij de KNWU. De vergaderingen zijn geïnitieerd door drie betrokken vrouwen uit het vrouwenwielrennen: Nelly Voogt, Renske Doedee en Jeanine Laudy. De drie vrouwen liepen aan tegen de doorstroming in de verschillende categorieën en hadden daarom een promotie/degradatie systeem bedacht, wat ze met de KNWU wilden bespreken. Dit promotie/degradatiesysteem wordt in het resultatenhoofdstuk uitgelegd. Door middel van dit promotie/degradatie systeem kunnen de wedstrijdcategorieën van de KNWU beter worden ingedeeld. De vergaderingen gingen over de toekomst van het vrouwenwielrennen en er waren beide avonden ongeveer acht mensen aanwezig van zowel de KNWU als vertegenwoordigers van het vrouwenwielrennen. De avonden in

oktober en januari waren vergaderingen waarbij de onderzoeker aanwezig was, deze vergaderingen duurden ongeveer twee uur per avond. Tijdens de observaties heb ik niet geïntervenieerd in de natuurlijke context, maar ik nam de vergadering op en was aanwezig om de setting en omgangsvormen gade te kunnen slaan. De deelnemers aan de vergadering waren op de hoogte van het onderzoek en de aanwezigheid van de onderzoeker. Ook hebben ze toestemming gegeven om de vergaderingen op te nemen op band. De aanwezigheid van de onderzoeker heeft waarschijnlijk geen invloed gehad op de behandelde thema's op de vergadering. Daarnaast heeft de onderzoeker ervoor gekozen de omschrijving van het onderzoek 'open' te houden zodat de deelnemers aan de vergadering in hun bijdrage niet zouden worden gestuurd naar een bepaald onderwerp. Aan de vergaderingen is bewust niet inhoudelijk deelgenomen omdat de inbreng van de onderzoeker ervoor zou kunnen zorgen dat de resultaten van de vergadering worden gestuurd. De vergaderingen zijn opgenomen en daarna getranscribeerd.

De derde bijeenkomst (augustus 2016) was een brainstormavond waarbij rensters, ploegleiders, KNWU, platform vrouwenwielrennen.nl, organisatoren van wedstrijden, kortom een breed scala aan betrokkenen aanwezig waren. De KNWU heeft naar aanleiding van de bovengenoemde vergaderingen met betrokken vrouwen dit seizoen aanpassingen gedaan in het wedstrijdaanbod. De manier waarop het wedstrijdaanbod is aangepast wordt besproken in het resultaten hoofdstuk. De brainstormavond in augustus is gebruikt om de aanpassingen te evalueren en te kijken wat nog nieuwe punten zijn die nog veranderd moeten worden. Daarnaast is aan de betrokkenen gevraagd om ideeën om het vrouwenwielrennen te verbeteren.

4.4 Keuze respondenten

Respondenten van het onderzoek zijn mensen die zich inzetten voor de ontwikkeling of iets van de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen weten. Er is begonnen met een aantal contacten die door de onderzoeker waren opgedaan tijdens de participerende observaties. Door middel van het zogenaamde sneeuwbaaleffect zijn andere respondenten gevonden voor de interviews.

De respondenten zijn geselecteerd op hun betrokkenheid bij de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen. Maar ook vrouwen die niet per se zelf (actief) een rol hebben gespeeld maar die wel al langer meelopen in het vrouwenwielrennen en de ontwikkeling ervan hebben meegemaakt. Omdat de tijdslijn van het onderzoek loopt van 1965 tot

2016, is geprobeerd om uit alle jaren tussen 1965 en 2016 een renster te vinden uit de topsport. Daarom is de leeftijd van de vrouwen gevarieerd. Van de vier ploegleiders die zijn geïnterviewd zijn er twee ploegleider van een vrouwenclubteam en twee zijn er ploegleider van een commercieel vrouwenteam (geweest). Hiervoor is gekozen omdat de structuur van beide teams verschillend is en daarom de visie en drijfveren van een ploegleider ook anders kunnen zijn. Van de ploegleiders zijn er drie man en één ploegleider, van een commercieel team, is vrouw. Om zoveel mogelijk visies op vrouwenwielrennen en de ontwikkeling daarvan te achterhalen zijn vrouwen uit het hele land geïnterviewd, zowel breedte- als topsportrensters. In bijlage één is een overzicht van de respondenten te vinden. In bijlage twee en bijlage drie zijn de gebruikte topiclijsten te vinden.

4.5 Dataverwerking en analyse

Er zijn transcripten gemaakt van de interviews, dit is gedaan door de geluidsopnames, die met toestemming van de respondenten zijn gemaakt, van de interviews letterlijk uit te typen. De transcripten zijn om te beginnen open gecodeerd (Boeije, 2012). Open coderen houdt in dat de onderzoeker de verzamelde data leest en in categorieën indeelt. Deze manier van coderen wordt vooral in het begin van het onderzoek gebruikt. Bij open coderen wordt nog niet op relevantie of nut geselecteerd omdat het nog te vroeg in het onderzoek is om te kunnen beoordelen wat relevant is en wat niet (Boeije, 2012). Toen alle data verzameld was, is begonnen met axiaal coderen. Bij axiaal coderen wordt de data weer samengevoegd, na het open coderen. Vervolgens worden connecties gemaakt tussen de verschillende categorieën (Strauss & Corbin, 1998, p. 96 in Boeije, 2012, p. 98). Door axiaal coderen wordt duidelijk wat de belangrijkste punten in je onderzoek zijn. Vanuit verschillende subcategorieën heeft de onderzoeker de hoofdcategorieën opgesteld. Tot slot is selectief gecodeerd. Bij selectief coderen selecteert de onderzoeker hoofdcategorieën en breng ze in verband met andere categorieën. Ook brengt men nuance aan in de categorieën die dat nodig hebben (Strauss & Corbin, 1998, p. 116 in Boeije, 2012, p. 98). Door selectief te coderen zijn categorieën aan elkaar gekoppeld en is gekeken of er geen data verloren ging (Boeije, 2012). De data is drie keer doorgelezen, hierdoor is de kans dat er relevante data verloren is gegaan, vrij klein. De drie coderingsprocessen hebben geleid tot een codeboom die is bijgevoegd in bijlage vier.

4.6 Rol als onderzoeker

Bij kwalitatief onderzoek neemt de rol van de onderzoeker een grote plaats in (Edwards & Skinner, 2009). De onderzoeker heeft grote interesse in sport en is daarom geïnteresseerd in de ontwikkeling hierin. Dit heeft een persoonlijke drive tot gevolg gehad en zorgde dat de onderzoeker zich verantwoordelijk voelde om een onderzoek af te leveren waar de sport zich verder mee kan ontwikkelen. Daarnaast heeft de onderzoeker naast het onderzoek extra activiteiten ondernomen om de wielwereld beter te leren kennen. Ze heeft een wedstrijd voor vrouwen langs het parcours bezocht en daarnaast een wedstrijd van de clubcompetitie vanuit de ploegleiders auto kunnen volgen. De onderzoeker heeft geen achtergrond in het wielrennen en keek, met name aan het begin van het onderzoek, met een open blik de wielwereld in. Dit zorgde er wel voor dat de onderzoeker erg haar best heeft moeten doen om zich 'het jargon' en de manier van doen in de wielwereld eigen te maken. Gelukkig waren er veel mensen uit het wielrenwereldje die te hulp schoten en haar wegwijs maakten. De onderzoeker is binnen de sport altijd geïnteresseerd geweest in ongelijkheidsvraagstukken, zoals gender. Hier komt het gender onderdeel van het onderzoek vandaan.

4.7 Betrouwbaarheid en Validiteit

Twee belangrijke aspecten in het doen van kwalitatief onderzoek zijn betrouwbaarheid en validiteit (Boeije, 2010). In het onderzoek is geprobeerd om de rol van de onderzoeker zo zichtbaar mogelijk te maken om vertekening van het onderzoek te minimaliseren. Doordat de onderzoeker bij meerdere vergaderingen aanwezig is geweest, zou het kunnen zijn dat bepaalde zaken die een buitenstaander nog ter discussie zou stellen, zijn aangenomen door de onderzoeker en minder opvielen. Echter zijn tijdens deze vergadering aantekeningen gemaakt en daarnaast is alles op band vastgelegd. Hierdoor is geprobeerd zoveel mogelijk informatie vast te leggen. Daarnaast hielp het constant reflecteren op eigen rol in het onderzoek, wat met name gebeurde in gesprekken met de scriptie- en stagebegeleider, ook om kritisch te zijn en blijven op eigen rol. Ook in de verwerking van de data is rekening gehouden met de rol van de onderzoeker en is ervoor gekozen de data vaak te lezen en coderen en dit te bespreken met de scriptiebegeleider. Er is gekozen voor zowel interviews als participerende observaties op deze manier is geprobeerd om ook een beeld te krijgen van de praktijk, de KNWU en de wielwereld. Als aanvulling op de ervaringen van de respondenten geeft dit een vollediger en meer waarheidsgetrouw beeld. Bij de verschillende

interviews is met dezelfde topiclijst gewerkt. Hierdoor hebben alle respondenten nagenoeg dezelfde vragen gehad. In de interviews is altijd ruimte geweest voor eigen inbreng van de respondent maar de rode draad in de interviews was vrijwel gelijk. De respondenten in het onderzoek zijn, met hun toestemming, bij naam genoemd. Tijdens de interviews is soms gevraagd naar uitlatingen van de respondent tijdens de vergaderingen (observaties). Er bestaat natuurlijk alsnog een kans dat de geïnterviewden een sociaal gewenst antwoord hebben gegeven. Bij het meten van de validiteit in kwalitatief onderzoek is het van belang om na te gaan of de onderzoeker wel meet wat hij wil meten (Boeije, 2010). Er is gekozen voor 3 observatiemomenten die min of meer vaststonden. Hier heeft de onderzoeker dus geen invloed op gehad.

5. Resultaten

5.1 Start van het vrouwenwielrennen: Keetie en Gré

In de inleiding is Mien van Bree, de eerste (officieuze) Nederlandse Wereldkampioen al beschreven, het boek over Mien van Bree houdt op waar dit onderzoek start, bij Gré Knetemann en Keetie Hage. Na Mien van Bree ontstond er een nieuwe generatie wielrensters die het eerste officiële NK hebben meegemaakt: de generatie van Keetie Hage. Gré Knetemann heeft het eerste NK niet als renster meegemaakt maar begon eind jaren '60 met fietsen. Hun visies en ervaringen vormen de basis voor de start van het vrouwenwielrennen. Keetie Hage reed haar eerste NK in 1966 en heeft gekoerst tot eind jaren '70, ze werd twintig keer Nederlands kampioen en twee keer wereldkampioen. Gré Knetemann heeft van ongeveer 1969 tot eind jaren '70 gekoerst en zowel op internationaal als nationaal niveau titels gepakt.

5.1.1 Structuur van het vrouwenwielrennen

In de periode van Gré en Keetie was er nog geen onderscheid tussen top- of breedtesport. Er waren zo weinig vrouwen op de fiets dat het maken van onderscheid nog niet nodig was. Bij de mannen had je wel een onderscheid naar professional en amateur.

Keetie Hage (renster van 1966- 1979) : "Ik was geen professional, ik was amateur, amateur was je in die tijd."

Het wielrennen was dus een sport die vooral door mannen beoefend werd en het is daarom bijzonder dat vrouwen zoals Keetie en Gré begonnen met fietsen. Gré was oorspronkelijk schaatsster en daarnaast fietste ze op de baan. Uiteindelijk is ze met schaatsen gestopt en heeft ze voor het fietsen gekozen. Gré's vader heeft zelf vroeger gewielrend en haar moeder wilde vroeger ook graag fietsen maar dat was in die tijd nog niet geaccepteerd voor vrouwen. Bij Keetie was er op het eiland Tholen (Zeeland) waar ze woonde weinig sport te beoefenen dus kwamen zij en haar zusje Bella Hage al snel bij de fiets uit. Ze begonnen bij een toervereniging, en daar zei men vaak tegen haar vader dat zijn dochters erg getalenteerd waren en dat ze misschien wedstrijden moesten gaan fietsen. Zo kwamen Bella en Keetie bij de wielervereniging Zuidwesthoek in Woensdrecht terecht. Omdat de vereniging ver bij Bella en Keetie vandaan was, trinden ze altijd rondom huis. Bella en Keetie fietsten meestal samen met mannen. Keetie vroeg zich zelfs wel eens af of de mannen voor het fietsen kwamen of voor de twee meiden. De

reden dat ze vaak met mannen fietsten was omdat er geen vrouwen met racefiets in de buurt woonden. Gré fietste bij wielervereniging Alkmaria. Bij Alkmaria fietsten ook weinig vrouwen, en daarom trainde Gré vaak alleen. Er konden door het geringe aantal vrouwen geen categorieën worden gemaakt, dus alle vrouwen vanaf 16 jaar werden bijeen gebracht onder de noemer: vrouwen amateurs.

Gré Knetemann (renster van 1969-1977): "Nee, wij kenden de categorie junioren helemaal niet. D'r was gewoon één categorie voor dames, vrouwen en dan was je 16 jaar of ouder."

Hoe weinig vrouwen er daadwerkelijk op de fiets zaten, bleek uit de geringe opkomst bij het allereerste Nederlands Kampioenschap (NK). Keetie Hage heeft dit eerste NK niet gereden omdat ze toen nog te jong was maar zus Bella reed wel mee.

Keetie Hage (renster van 1966- 1979): "Ja, ze kwamen uit het hele land. Ik denk dat er in 1965 zo'n 35-40 [vrouwen] aan de start stonden, hoogstens. Meer waren er niet in Nederland nee."

De weinige structuur van het vrouwenwielrennen komt ook tot uitdrukking in de prijzen die de vrouwen konden winnen met de wedstrijden. Gré vertelde dat als zij in de jaren '70 een wielkoers won, dat ze dan een pak suiker of een lap stof kreeg. Daar naaide ze dan iets van voor zichzelf. Keetie gaf aan dat dit veranderde aan het eind van haar carrière, dat er toen een prijzenschema kwam voor de vrouwen, zodat ze sowieso een minimum bedrag per wedstrijd kregen.

Zoals uit bovenstaande blijkt waren de wedstrijden en structuur voor het vrouwenwielrennen in het begin summier. Er waren weinig vrouwen die meededen en in Nederland waren er materiële prijzen. In de volgende paragraaf ga ik in op de faciliteiten die er in die tijd voor vrouwen waren en wat de KNWU deed met de nieuwe doelgroep.

5.1.2 Faciliteiten en regels vrouwenwielrennen

De KNWU kreeg er dus een nieuwe doelgroep bij en volgens Keetie leek het erop dat de KNWU niet goed wist wat ze met die fietsende vrouwen aan moesten. Er moest volgens de KNWU iemand met de vrouwen mee naar de wedstrijden in het buitenland en daarvoor kozen ze een vrouw. Keetie kon echter niet goed met deze vrouw opschieten, dit kwam voornamelijk omdat ze geen verstand had van koersen en geen tactisch inzicht

had. Daarover is een conflict met de bond ontstaan, toen is de betreffende vrouw vertrokken. Uit het voorbeeld van Keetie blijkt wel dat de KNWU het moeilijk vond om in te schatten wat het vrouwenwielrennen nodig had. Wat verder opvalt is dat het vrouwenwielrennen internationaal weinig ontwikkeld was, dat kwam mede doordat de KNWU er weinig waarde aan hechtte om de vrouwen met een gedegen coach of ploegleider op pad te sturen. In de jaren '70 was België voor veel rensters aantrekkelijker om te koersen. Allereerst omdat de wedstrijden daar langer (meer kilometers) waren en omdat er prijzengeld te winnen was.

Keetie Hage (renster van 1966- 1979): "In landen als Frankrijk en Italië was het ook wel beter als in Nederland hoor. Ja, het liep wel op want toen we in '66 gingen fietsen had je een paar witte sokken maat 45 als premie en later werden dat prijzenschema's [vastgestelde bedragen die vrouwen kregen als ze een wedstrijd wonnen]."

Keetie en Gré koersten daarom graag in België maar hiervoor moesten ze toestemming vragen aan de KNWU. Dit zorgde wel eens voor lastige situaties omdat ze die niet altijd kregen. Keetie geeft toe soms stiekem/zonder toestemming van de KNWU naar België te zijn gegaan omdat België voor haar dichterbij was dan sommige wedstrijden in Nederland. Ze zei dat ze nooit gesnapt is omdat ze dacht dat de KNWU geen idee had waar ze allemaal konden koersen dus het natrekken van uitslagen gebeurde meestal niet eens. Zowel Keetie als Gré gaven aan dat ze Mien van Bree niet kenden voordat het boek over haar verscheen. In de jaren '30 koerste Mien ook al in België omdat in Nederland het fietsen nog geen niveau had en niet geaccepteerd was voor vrouwen. Mien heeft geprobeerd de weg vrij te maken voor de vrouwen die na haar zouden willen koersen. Keetie en Gré gaven beide aan dat ze weinig negatieve reacties hebben gehad op het feit dat ze koersten, in tegenstelling tot Mien.

Het vrouwenwielrennen van Keetie en Gré was al beter georganiseerd dan in de tijd van Mien. Er waren verenigingen waarbij vrouwen zich konden aansluiten en de KNWU had het vrouwenwielrennen officieel erkend als sport. In Miens tijd was het Wereldkampioenschap dat ze won niet erkend en richtte ze zelf met 5 vriendinnen een wielervereniging voor vrouwen op omdat vrouwen eigenlijk nergens terechtkonden.

Kijkend naar het vrouwenwielrennen van nu, heeft het vrouwenwielrennen zich sterk ontwikkeld en is er een organisatorische context waardoor vrouwen op

competitief niveau kunnen wielrennen Maar hoe is dat gebeurd? Welke ontwikkelingen hebben hieraan bijgedragen?

5.2 Ontwikkelingen en verklaringen, rollen van vrouwen

Deze paragraaf gaat in op de ontwikkelingen en de verklaringen in de organisatie van het vrouwenwielrennen die volgden op de ervaringen van Keetie en Gré. Daarnaast wordt stilgestaan bij de rol die vrouwen hebben in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen. Er zijn door de geïnterviewden veel verschillende ontwikkelingen genoemd en deze zijn door de onderzoeker ingedeeld in sporttechnische ontwikkelingen en organisatorische ontwikkelingen. Daarnaast is waar mogelijk onderscheid gemaakt in top- en breedtesport.

5.2.1 Sporttechnische ontwikkelingen

Breedtesport: meer vrouwen en vrouwenfietsartikelen

Een belangrijke ontwikkeling die werd genoemd door alle respondenten is dat het aantal vrouwen op de fiets is toegenomen. Een aantal respondenten noemde hiervoor de jaren 2000 als absolute groei voor het aantal vrouwen op een racefiets. Zoals eerder gezegd was dit maar in beperkte mate terug te zien in de toename van het aantal licenties. Er was er met name een groei van vrouwen op de fiets, niet per se competitief fietsende vrouwen. Het aantal vrouwen met een wedstrijdlicentie was in 2003 345. In 2007 waren dit 530 vrouwen met een wedstrijdlicentie. Er is dus wel een groei te zien maar naast het aantal licenties groeide ook het aantal vrouwen die geen wedstrijden wilden rijden en zich niet bij een vereniging of de Unie aansloten. Door de groei van niet-licentie vrouwen zijn initiatieven als vrouwenwielrennen.nl enorm gegroeid, waar beginnende wielrensters getraind worden. In paragraaf 5.3.3 staat de groei van vrouwenwielrennen.nl gedetailleerder beschreven.

Michael Zijlaard (ploegleider teams van Leontien van Moorsel): "En ik denk dat je dat nu ook wel terugziet in de populariteit van het damesfietsen. Dat het twintig jaar geleden zeg maar totaal niet stoer was om op een racefiets te gaan zitten als dame, en nu, door de ontwikkeling van alles, het ineens wel stoer is om met een meidengroep lekker de Amsterdamse Polderrace te gaan fietsen."

Een gevolg van de toename van het aantal vrouwen op de fiets was dat steeds meer fietsfabrikanten de vrouwen als een nieuwe doelgroep zagen en er meer artikelen voor dames op de markt kwamen. Tegenwoordig is er van vrijwel alle fietsartikelen wel een

vrouwenvariant. Naast fietsartikelen kreeg het vrouwenwielrennen een eigen tijdschrift: Pedala. De ontwikkeling van meer vrouwen op de fiets begon bij de breedtesport maar vertaalde zich uiteindelijk door naar meer topsporters. De toename van vrouwenfietsartikelen is zowel voor de top- als breedtesport een belangrijke ontwikkeling.

Topsport: oortjes, corestability en trainingsschema's

Er zijn tegenwoordig dus veel meer vrouwenfietsartikelen, maar ook in technologie en uitrusting heeft het vrouwenwielrennen zich ontwikkeld. Gré vertelde dat in de jaren '70 veel vrouwen geen helm droegen, omdat dat niet verplicht was. Het dragen van een helm was in de jaren '70 ook voor mannen nog niet verplicht. Gedurende haar carrière werd dit wel gangbaarder. Tegenwoordig is het verboden om zonder helm wedstrijden te rijden. Gré en Keetie gaven aan dat trainen bestond uit je eigen rondjes rijden, zo hard als je kon en zonder technische hulpmiddelen. Keetie gaf aan dat er ook nadelen aan alle technische middelen van nu zitten, omdat met oortjes alle tactieken ingefluisterd worden en je zelf geen koersinzicht meer nodig hebt. Tegenwoordig rijden veel van de professionele ploegen wel met deze oortjes. Hartslagmeters, trainingsschema's, corestability (rompstabiliteits) trainingen, inspanningstesten zijn technologische ontwikkelingen die door de respondenten werden genoemd. Tot slot werden trainingskampen door zowel topsporters als breedtesporters genoemd. Gré en Keetie hadden niet eens een trainer, dus zeker geen trainingskamp.

Keetie Hage: "En iedereen die mee wilde: het waren wel allemaal jongens. Ik was het enige meisje in de buurt. Amateurs, toerfietsers, iedereen sloot aan. Ja, fietsen op leven en dood, weet je wel?"

5.2.2 Organisatorische veranderingen

Breedtesport: nieuwe categorieën

In de breedtesport binnen het wielrennen is een belangrijke ontwikkeling gaande: het uitbreiden van de categorieën voor vrouwen. Zoals in eerder uitgelegd kan men bij de KNWU verschillende licenties/lidmaatschappen aanvragen. Vroeger was het zo dat voor nationale wedstrijden een elitelicentie werd afgegeven, er waren geen andere licenties. Als men nationale wedstrijden wilde rijden moest men starten met toppers als Annemiek van Vleuten en Marianne Vos. Als men voor een commerciële ploeg reed, was men een elite met contract en als men voor een club reed, was men elite zonder contract.

Voor trainingwedstrijden, zoals aangeboden door vrouwenwielrennen.nl, kon men een dag licentie kopen, dat was dan tevens een KNWU verzekering. Tegenwoordig is er de keuze voor een elitelicentie of een amateurlicentie. De dag licentie bestaat nog voor trainingwedstrijden maar heeft een nieuwe naam: basislidmaatschap.

Door de groei van het vrouwenwielrennen, kon 2 jaar geleden een extra categorie toegevoegd worden: de amateurs. Er is nu dus een 'tussencategorie'. Voor deze categorie is een amateurlicentie nodig. De amateurlicentie is dan wel toegevoegd maar er zijn nog weinig wedstrijden die men met deze licentie kan rijden. In eerste instantie heeft vrouwenwielrennen.nl (trainings) wedstrijden georganiseerd voor amateurs en basisleden. Er bleek veel vraag naar deze wedstrijden en nu er een paar jaar zijn verstreken, moet de KNWU ook een passend wedstrijd aanbod voor alle categorieën hebben. Drie vrouwen: Jeanine Laudy, Renske Doedee en Nelly Voogt hebben het initiatief genomen om in gesprek met de KNWU te kijken naar het huidige wedstrijd aanbod. Om ervoor te zorgen dat vrouwen nooit in een te lage categorie kunnen starten, wat het niveau zou ondermijnen, hebben de drie vrouwen een promotie/degradatiesysteem bedacht. Op deze manier biedt men wedstrijden aan voor alle categorieën. Er worden combinaties gemaakt van de verschillende categorieën met een stuk overlap: basisleden/amateurs, amateurs/elite zonder contract, elite zonder contract/elite met contract. Vrouwen die meer ambitie hebben kunnen doorgroeien en vrouwen die een stap terug willen kunnen dat ook.

Uit het overleg met de KNWU is de ontwikkeling van meerdere amateurwedstrijden voortgekomen. Daarnaast kwam ook het voorstel om de elitecategorie, die al gesplitst was in met- en zonder contract, een apart wedstrijd aanbod te geven. De eliterensters hebben een contract met een commerciële ploeg en worden daarom 'elite met contract genoemd.' De elite zonder contract horen in dit onderzoek bij de breedtesport, dit kunnen clubteamrensters zijn maar ook rensters die bij een vereniging fietsen. Nu is het nog vaak zo dat wedstrijden open zijn voor de categorie 'elite' en dat daar dan zowel rensters met- als zonder contract rijden. De rensters met contract maken veel meer trainingsuren, hebben vaak betere faciliteiten en trainingen. De eliterenster zonder contract heeft al deze faciliteiten vaak niet, werkt er gewoon (fulltime) naast en het is dan lastig om de concurrentie aan te gaan. De KNWU is, naar aanleiding van het gesprek met de drie vrouwen, bezig om bepaalde koersen alleen open te stellen voor rensters zonder contract. Dus als er op een dag twee koersen zijn, moeten

alle rensters met contract naar één locatie gaan. Naast de reguliere elitewedstrijden, waar bovenstaande verandering in gang is gezet, is er sinds twee jaar voor elitedames zonder contract een clubcompetitie opgezet. Veel deelnemende clubs en organisaties zijn enthousiast om een clubcompetitiewedstrijd te organiseren, de clubcompetitie kan dus verder worden uitgerold. Een club mag bij de clubcompetitie iedere wedstrijd acht rensters opstellen. Uit het overleg bij de KNWU is gekomen dat iedere club ook twee amateurdames mag opstellen, als onderdeel van die acht totaal. Zo kunnen de amateurdames wennen aan een hoger niveau en wellicht doorstromen. De mogelijkheid is er nu wel maar het probleem is dat veel clubs geen amateurs opstellen omdat dit een risico vormt voor het teamresultaat. De regel van 'twee amateurs in een team' moet in de loop van de jaren nog veranderen om hem helemaal werkend te maken.

Jeanine Laudy (elite zonder contract, 2011-heden): "Op elk niveau is het vrouwenwielrennen ontzettend ontwikkeld door de jaren heen. Het licentiesysteem en de KNWU was daar nog niet helemaal in mee gegroeid. En ik denk dat het aanpassen van de categorieën wel een stap is die gezet moet worden om weer verder te kunnen."

Opvallend is dat zowel Loes Gunnewijk (professioneel renster, wedstrijden gereden van 2002 tot 2014) als Chantal Beltman (professioneel renster, 1998-2009) in de interviews benoemden dat, voor de ontwikkeling van de sport, het belangrijk is om de licenties en wedstrijdcategorieën te vernieuwen. De KNWU was in de tijd dat de vrouwen dit zeiden al bezig met deze vernieuwingen. Dat twee respondenten los van elkaar de noodzaak van deze ontwikkeling benoemen, geeft wel aan dat de inmiddels lopende ontwikkeling belangrijk is.

Topsport: ploegen, leven van de sport, nationale selectie en wedstrijden in het buitenland

Vanaf de jaren 2000 is er sprake van een groei van het aantal vrouwen op de fiets. Hierdoor ontstond een grotere vijver om talent uit te vissen. Waar er in de tijd van Keetie Hage 35-40 vrouwen aan de start van het NK stonden, groeide dat in de jaren daarna steeds meer. De verklaringen hiervoor worden verderop besproken. Door de grotere massa, kon er meer onderscheid worden gemaakt tussen toppers en recreanten en er kwam meer competitie. De top van het vrouwenwielrennen groeide enorm, er kwamen meer ploegen, concurrentie tussen rensters en de sport werd interessanter om naar te kijken. Ook voor media werd het vrouwenwielrennen dus interessanter.

Jamie van Rijswijk (Ploegleider De Jonge Renner): "Vroeger in de tijd van Leontien van Moorsel, was er maar één grote commerciële ploeg, de ploeg van Leontien en als er een renster beter werd, dan werd ze in de ploeg van Leontien ingekocht. En eigenlijk is het helemaal niet goed voor het wielrennen als je één ploeg hebt die zo goed is. En dat vind ik een belangrijke ontwikkeling voor het vrouwenwielrennen, dat er gewoon van allerlei kanten, van allerlei sponsors, van allerlei andere teams veel meer professionelere ploegen zijn gekomen en dat de concurrentie groter wordt en de wedstrijden aantrekkelijker worden."

De top van het vrouwenwielrennen werd steeds breder. Daarom konden er ook steeds meer vrouwen leven voor hun sport en dit verhoogde het niveau. De wielersalarissen voor vrouwen zijn nog steeds niet hoog of vergelijkbaar met die van mannen, maar er zijn in de loop van de jaren wel salarissen voor wielrensters ontstaan. Rensters bij een UCI ploeg moeten een minimale onkostenvergoeding van €250 per maand krijgen, het blijft vaak ook bij dat minimum. Annemiek van Vleuten heeft ooit in een presentatie gezegd dat er in Nederland maar ongeveer tien rensters zijn die kunnen leven van hun sport. Dit is niet veel maar het zijn er wel tien meer dan in de tijd van Hage en Knetemann.

In de jaren '90 waren er twee grote Nederlandse wielrensters: Monique Knol en Leontien van Moorsel. Aanvankelijk reden ze samen in de Nederlandse selectie maar Knol en van Moorsel verschilden erg qua persoonlijkheid. Ook met de bondscoach kon Monique Knol niet echt overweg. Knol stapte in 1991 uit de selectie. In die tijd mocht alleen de Nederlandse selectie als ploeg in het buitenland grote wedstrijden rijden en de sponsorploegen mochten dat niet. Toen Knol uit de selectie was gestapt, mocht ze dus geen grote koersen meer rijden. Hier was ze het niet mee eens, omdat ze in 1988 Olympisch Kampioen was geworden en er ook in 1992 met brons vandoor ging op de Olympische Spelen. Met haar man Wim Kruis zette ze een eigen ploeg op met als sponsor Jamin. Door veel overleg met de KNWU kregen ze het voor elkaar om met hun ploeg, naast de nationale selectie, naar het buitenland te gaan. Er is toen wel afgesproken dat de twee Nederlandse teams niet tegen elkaar zouden rijden. In de praktijk reden de rensters tegen elk team dus ook tegen elkaar.

Wim Kruis gaf aan dat hij bij de KNWU veel heeft moeten aandringen om veranderingen zoals de bovenstaande voor elkaar te krijgen. Door het vele praten en onderhandelen kreeg hij een naam bij de wielerbond.

Wim Kruis (ploegleider van team Jan van Arckel): "Ik zal je vertellen: als ik naar de KNWU ging dan hingen ze het bordje gesloten op de deur."

Door de steeds breder wordende top en het feit dat er vanaf de Jaminploeg (1991) ook commerciële ploegen in het buitenland reden, was het niet meer nodig om alle getalenteerde vrouwen in de Nederlandse selectie te houden. Na de spelen van 2000 besloot de KNWU te stoppen met het instituut Nederlandse selectie, het werd een gelegenheidsselectie. Dit hield in dat rensters met hun eigen commerciële ploegen wedstrijden in het buitenland reden, voor WK's en Olympische spelen konden ze worden geselecteerd voor het Nederlandse team. De geïnterviewden die zich over deze ontwikkeling hebben uitgesproken, waren overwegend positief.

Chantal Beltman (professioneel renster van 1998-2009): "De nationale selectie is gewoon een gelegenhedsploeg, daar fietsen echt alleen de beste rensters van dat moment in voor WK's of Olympische Spelen. En dat de basis gewoon de nationale teams zijn, de nationale ploegen en sponsorploegen, ik vind dat beter."

Naast de ploegen met enkel vrouwen, kwamen er steeds meer ploegen die naast een mannenteam ook ruimte boden aan een vrouwenteam. De vrouwen in deze ploegen konden meeliften op de faciliteiten die er al voor de mannen waren zoals materiaal, verzorgers en technische middelen. Doordat het niveau van deze ploegen steeg, moesten de andere vrouwenploegen ook mee in het hogere niveau en dit zorgde voor een impuls voor het vrouwenwielrennen.

Marianne Vos (professioneel renster van 2006-heden): "Eén belangrijke ontwikkeling is dat een aantal mannenploegen een vrouwenploeg hebben omarmd of eigenlijk misschien wel een vrouwendivisie hebben opgezet. [...] Dat heeft wel voor dusdanige structuur gezorgd dat het niveau binnen die ploegen heel erg is gestegen."

Een andere ontwikkeling in de topsport die belangrijk is voor het vrouwenwielrennen wordt benoemd door Michael Zijlaart (ploegleider teams van Leontien van Moorsel), Marijn de Vries (professioneel renster van 2010-2015) en Marit Huisman (mede oprichtster van wielplatform Strongher). Zij benoemden alle drie het belang om het vrouwenwielrennen 'goed in de markt te zetten'. Marit is hier met Strongher mee bezig, door de verhalen achter de rensters te vertellen hoopt ze het vrouwenwielrennen een

gezicht te geven en aantrekkelijker te maken voor sponsors. Michael was ploegleider bij de teams van Leontien van Moorsel en zei dat hij eind jaren '90 is begonnen met vrouwen op een andere manier 'verkopen' aan sponsors. Hij deed dit door bijvoorbeeld mooie foto's van de vrouwen te maken, vrouwelijkere teamkleden en dingen als fandagen organiseren.

Marijn de Vries (professioneel renster van 2010-2015): "Dus ik denk dat je juist moet laten zien waarin je onderscheidend bent en daar ook andere sponsors of andere soort geldschietters bij kunt vinden dan dat ja krampachtig moet vasthouden aan: wij doen mannen na."

5.2.3 Verklaringen voor ontwikkelingen

De geïnterviewden geven verschillende verklaringen voor de groei van het vrouwenwielrennen. Deze verklaringen zijn onderverdeeld in top- en breedtesport.

Breedtesport: emancipatie, individualisering en massa-evenementen

De algehele groei van de wielersport is de eerste verklaring voor het feit dat er ook meer vrouwen op de fiets zijn gestapt, aldus een aantal geïnterviewden. Daarnaast gaf Keetie Hage aan dat vrouwen veel geëmancipeerder zijn geworden, dus hun eigen keuzes gingen maken.

Een andere belangrijke verklaring voor de groei van het wielrennen in het algemeen is de individualisering, mensen kiezen vaker voor ongebonden sporten en willen op zelf gekozen momenten sporten. Daarom is een ongebonden sport als wielrennen populair. Jamie van Rijswijk vertelde dat er veel blessures kwamen van alle mensen die ineens ongetraind gingen hardlopen. Fysiotherapeuten en doctors adviseerden mensen om te gaan wielrennen omdat dit minder belastend voor hun spieren is.

Jamie van Rijswijk (ploegleider De Jonge Renner): "Fietsen heeft twee belangrijke voordelen: het is veel minder belastend dan hardlopen en veel meer minder blessuregevoelig."

Tot slot werd genoemd dat veel meer mensen zijn gaan fietsen door massa-evenementen als Alpe d'Huzes. Ook spinning in de sportschool heeft volgens geïnterviewden gezorgd dat wielrennen populairder werd.

Topsport: media-aandacht, sleutelfiguren en doping

De topsport is volgens meerdere respondenten eveneens gegroeid omdat de sport meer media-aandacht heeft gekregen, hieraan dragen bijvoorbeeld nieuwe evenementen als La Course bij. De nieuwe evenementen en de media aandacht versterken elkaar dus. Chantal Beltman benoemde de rol van sleutelfiguren, ze vertelde dat vrouwen als Leontien van Moorsel en Marianne Vos een grote rol spelen omdat ze in de media in de belangstelling staan en aandacht voor de sport vragen. Naast de aandacht die ze krijgen kan het ook zijn dat de sleutelfiguren een stimulerend effect hebben gehad op de breedtesport, waardoor meer vrouwen op de fiets zijn gestapt.

Een van de opvallendste verklaringen was dat drie respondenten benoemden dat het mannenwielrennen minder aantrekkelijk is geworden omdat er een dopingsfeer omheen hangt. Ze verklaarden dat dit ook een impuls voor het vrouwenwielrennen heeft betekend, meer mensen gingen naar de vrouwen kijken omdat ze meer dan genoeg hadden van het gezeur over doping bij de mannen.

Loes Gunnewijk (professioneel renster van 2002-2014): "We hebben natuurlijk toen de mannen met doping en al die verhalen gehad. De vrouwensport is altijd gewoon vrij clean eruit gekomen."

Als verklaring voor het feit dat doping bij vrouwen nooit een grote rol heeft gespeeld zei Monique de Bruin het volgende:

Monique de Bruin (professioneel renster van 1984-1993): "Het belang van de sponsors denk ik, dat heeft ook allemaal weer met geld te maken. Voor die mannen is het echt hun beroep en stel je bent knecht, dan ben je denk ik eerder geneigd om... dan wanneer het je hobby is."

Monique Knol benoemde dat doping wel degelijk een rol speelde in het vrouwenwielrennen. In haar tijd gebruikten meerdere vrouwen doping, gaf ze aan. In de zomer van 2016 ontstond er een rel, omdat Monique Knol Leontien van Moorsel van het gebruik van doping beschuldigde.

Monique Knol (professioneel renster van 1985-1996): "Nee, het is gewoon frustrerend als er om je heen doping wordt gebruikt en je mag het niet zeggen."

Of er wel of geen doping werd gebruikt in het vrouwenwielrennen is momenteel niet bekend. Het is wel interessant om te concluderen dat als er doping is gebruikt, dat dit dan zo lang onbekend heeft kunnen blijven. Er zijn wel enkelingen als Jeannie Longo in opspraak geweest en toen afgelopen zomer bekend werd dat Lizzie Armitstead drie dopingcontroles had gemist, was er ook even paniek. Maar tot op heden is het dopingprobleem in het wielrennen bij vrouwen nauwelijks aan de orde.

5.2.4 Rol van vrouwen

De rol die vrouwen hebben gespeeld in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen is onder te verdelen in vier verschillende soorten rollen: kartrekkers, vrouwen in bestuursfuncties, initiatiefneemsters en inspiratoren (door prestaties). Deze vier soorten worden ingedeeld in topsport en breedtesport.

Breedtesport

De voornaamste rol die Nelly Voogt, Renske Doedee en Jeanine Laudy vrouwen is de rol van 'de kartrekkers van veranderingen'. De drie vrouwen liepen aan tegen een doorstroomprobleem van rensters naar verschillende categorieën. Hier hebben ze een oplossing voor bedacht: het promotie/degradatie systeem, dit systeem is op pagina drieëndertig uitgelegd. Nelly en Renske hebben zich vooral ingezet voor het organiseren van meer amateurwedstrijden. In de ontwikkeling van het aanbieden van aparte wedstrijden voor elite zonder contract, heeft Jeanine (als eliterenster zonder contract) een grote rol gespeeld. Jeanine schrijft columns op verschillende wielersites over haar leven als eliterenster en de zaken waar ze tegenaan loopt. Ze krijgt veel reacties van andere rensters op haar columns, deze reacties zijn meegenomen in het voorstel voor de categorieënindefining. De vrouwen hebben zich ingezet voor het vrouwenwielrennen door naar de KNWU te gaan.

Jeanine Laudy (elite zonder contract, 2011-heden) : "Ik ben dus niet degene die het eerste bepaalde ideeën had en bepaalde ingevingen. Maar er was eigenlijk niemand die de ideeën over de categorieaanpassingen constructief op papier kon zetten en kon verwoorden. Er werd wel veel geroepen en iedereen vond het eigenlijk."

De tweede rol die vrouwen hebben gespeeld in het vrouwenwielrennen is dat vrouwen zitting nemen in besturen, hiervan is Marijn de Vries een goed voorbeeld in de

breedtesport. Marijn is sinds september 2015 lid van het hoofdbestuur van de KNWU. Als belangrijkste reden voor deze keuze noemde ze dat ze graag zaken wil veranderen en zich wil inzetten voor de wielersport. Marijn heeft niet alleen vrouwenwielrennen maar ook BMX in haar portefeuille en ze zit in de stuurgroep die nadenkt over het plan '2020' van de KNWU.

Als derde zijn er in de breedtesport verschillende initiatieven opgezet voor het vrouwenwielrennen. Vrouwenwielrennen.nl is een van die initiatieven. Het oorspronkelijke idee van het aanbieden van trainingen met een wedstrijdement is bedacht door Nelly Voogt en Cora Westland. Vrouwen zoals Arwen Altenburg, die het in Rotterdam heeft opgezet en Renske Doedee die een trainingsgroep in Den Bosch training geeft, houden het initiatief draaiende en vergroten het.

De vierde rol die vrouwen spelen is het enthousiasmeren en inspireren van anderen. Topsporters als Marianne Vos dragen door hun prestaties bij aan de verdere ontwikkeling van het vrouwenwielrennen, ze genereren aandacht, sponsorgelden en inspireren anderen om te gaan fietsen.

Maar ook op lokale schaal zijn er inspiratoren zoals Ragna Schapendonk (trainster vrouwenwielrennen.nl Utrecht). Zij vertelde over haar eerste fiets die ze nog steeds heeft en deze permanent uitleent aan vrouwen die overwegen te gaan fietsen. Op deze manier probeert ze de drempel om te gaan fietsen te verlagen.

Ragna Schapendonk (trainster vrouwenwielrennen.nl Utrecht): "De afgelopen 10 jaar heb ik hem uitgeleend aan iedereen om uit om te proberen, kijken of ze het leuk vinden. Ik heb hem nu net terug van iemand die hem een jaartje heeft gehad en nu een eigen fiets heeft gekocht. Nu staat hij klaar voor de volgende."

Topsport

Een duidelijk kartrekker binnen de topsport van het vrouwenwielrennen is Monique Knol. Zij heeft zich samen met haar man Wim Kruis ingezet voor een commerciële ploeg die naast de nationale selectie naar het buitenland mocht. Ze heeft hier veel voor moeten doen, er is bijna een rechtszaak van gekomen, maar uiteindelijk mocht de 'Jamin ploeg' als eerste ploeg naar het buitenland. Met deze ontwikkeling lag de weg open voor andere ploegen en konden er meer rensters in het buitenland koersen.

Wat Marijn op nationaal niveau doet, doet Marianne Vos internationaal:

meedenken over de koers van het vrouwenwielrennen. Marianne is lid van de UCI wegsportcommissie. Hierin heeft ze zich ingezet voor de World Tour die er sinds kort voor de professionele wegwielerensters is. Maar ook La Course, de eendaagse vrouwenkoers ter afsluiting van de Tour de France voor mannen, is een initiatief van Marianne Vos. Op 18 oktober 2016 maakte de ASO bekend dat, na een pilot van drie jaar, komend jaar La Course een eendaagse wedstrijd blijft maar wel een beklimming wordt toegevoegd.

Een initiatief voor zowel breedte- als topsport is Strongher. Het wielplatform Strongher is bedacht en opgezet door Marianne Vos en Marit Huisman. Strongher is bedoeld voor alle vrouwen op de fiets. Strongher wordt in het volgende hoofdstuk uitgebreider besproken.

Als de breedtesport en de topsport naast elkaar worden gelegd, is te zien dat er verschillende generaties vrouwen actief zijn geweest. Monique Knol zette zich in de jaren '90 in voor vrouwen in het wielrennen. Marijn de Vries en Marit Huisman zetten zich vandaag de dag nog in voor het vrouwenwielrennen. Marianne Vos, Nelly Voogt en Renske Doedee komen bij meerdere rollen terug en daarvan kunnen we zeggen dat ze een grote rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van top- en breedtesport.

5.3 Vrouwenwielrennen nu

Voor dit onderzoek zijn veel verschillende respondenten geïnterviewd. Om hun uitspraken te kunnen plaatsen is er een indeling gemaakt in verschillende niveaus van vrouwenwielrennen. Er is gekozen voor een indeling in topsport, breedtesport en overige/ongebonden initiatieven. Het is ingewikkeld om het vrouwenwielrennen te verdelen in categorieën, omdat de verdeling die in andere sporten op basis van het uitbetalen van salaris wordt aangehouden om het verschil tussen top- en breedtesport aan te geven, bij het wielrennen niet opgaat. Er zijn weinig vrouwen die betaald krijgen in het wielrennen en toch is er een behoorlijke groep die op het hoogste niveau acteert.

In de analyse van de resultaten zijn de overige initiatieven samengevoegd met de breedtesport omdat ze onderdeel uitmaken van de breedtesport van het vrouwenwielrennen, deelnemers aan de beide initiatieven hebben weliswaar niet altijd een licentie. Het onderscheid is lastig maar er is gekozen om ze in de rest van de resultaten mee te nemen in breedtesport, tenzij anders is aangegeven.

5.3.1 Organisatie topsport

Onder topsport worden commerciële ploegen verstaan die staan geregistreerd bij de Internationale Wielervederbond (UCI). Deze ploegen rijden de grotere (internationale) wedstrijden. Hoewel in het verdere onderzoek nog zal worden getwist over het woord ‘professional’ als het gaat over vrouwenwielrennen, komen de vrouwen die in deze ploegen rijden hier het dichtst bij in de buurt. Momenteel zijn er vier Nederlandse UCI teams: Team Liv Plantur, Boels Dolmans cycling team, Parkhotel continental cycling team en RaboLiv womencyclingteam. Deze teams bestaan uit zowel Nederlandse als internationale rensters. In het internationale vrouwenwielrennen zijn ongeveer veertig UCI teams (UCI, 2016) actief.

Veel respondenten gaven aan dat het positief is dat er nu zoveel commerciële sponsorploegen zijn omdat er veel concurrentie is en meer talentvolle rensters nu de kans krijgen om grote wedstrijden te rijden. Aan de andere kant noemde Marianne Vos ook een nadeel van de organisatie van de UCI teams. Marianne zei dat de drempel om een UCI team te starten erg laag is.

Marianne Vos (professioneel renster van 2006-heden): “Om UCI team te worden moet je een paar duizend euro neerleggen, dat is de enige eis. Dat is erg gechargeerd, maar dat betekent dat iedereen met een klein spaarpotje die het leuk vindt om een team op te zetten, dat kan doen. Daar zitten voor de rensters heel weinig plichten, maar vooral ook heel weinig rechten aan op dat moment.”

Marianne Vos zei verder dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen de verschillende UCI teams. Momenteel mogen alle teams overal starten. Zij ziet graag dat de absolute topwedstrijden ook alleen open zijn voor ‘topteams’. Door de lage drempel om een UCI team op te richten, kan een hoog niveau in de topwedstrijden niet worden gewaarborgd.

Het hebben van zoveel UCI teams heeft dus twee kanten: aan de ene kant krijgen veel rensters de mogelijkheid om op het hoogste niveau mee te draaien maar aan de andere kant zijn de rechten van de rensters met de huidige structuur van UCI teams niet gewaarborgd. Daarnaast is het hebben van veel UCI teams voor het niveau ook niet wenselijk.

Het punt dat voortkomt uit de quote van Marianne Vos over het aantal UCI teams gaat over het woord topsport of professional. Veel geïnterviewden gaven aan deze

woorden discutabel te vinden. Niet zozeer omdat de vrouwen niet op het hoogste niveau acteren maar omdat veel vrouwen niet worden betaald. Hierdoor kunnen ze niet leven/rondkomen op basis van de inkomsten die zij via hun sportbeoefening verwerven.

Renske Doedee (trainster vrouwenwielrennen.nl Den Bosch): "Zelfs de professionele dames krijgen alleen een onkostenvergoeding van 250 euro [per maand], dat is natuurlijk helemaal niks. Daar kun je niet van leven dus het vraagt heel veel van je naasten en partner."

5.3.2 Organisatie breedtesport

Onder breedtesport worden alle wielerverenigingen en de rensters die bij de verenigingen zijn aangesloten verstaan. Hierbinnen zijn clubteams, die meerijden in internationale wedstrijden, maar ook reguliere wielerverenigingen. De clubteams betalen rensters niet, dit is een verschil met commerciële ploegen. Ook mogen ze niet meedoen met alle internationale wedstrijden, wat voor ploegen wel geldt.

Twee respondenten die vrij kritisch over de rol van de KNWU in het verleden waren, gaven aan dat zij nu positief staan ten opzichte van de manier waarop de KNWU omgaat met het vrouwenwielrennen. De KNWU heeft steeds meer een visie op het vrouwenwielrennen en er komen steeds meer wedstrijden en wedstrijdcategorieën bij. Er is dus een duidelijke verbetering zichtbaar ten opzichte van de tijd van Keetie Hage en Gré Knetemann. Er wordt momenteel gewerkt aan een beleidsplan voor 2020, hierin staat ook het vrouwenwielrennen beschreven aldus Marijn de Vries. Er zijn door de KNWU vier bijeenkomsten gehouden, verdeeld over september 2015 tot en met augustus 2016, om in overleg met vrouwen als Nelly Voogt, Renske Doedee en Jeanine Laudy te kijken naar verbeteringen.

Als je de opstelling van de KNWU vergelijkt met 1965, is hier een duidelijke ontwikkeling te zien. De KNWU is zich ervan bewust dat vrouwen een belangrijke en groeiende doelgroep van de bond zijn en organiseren steeds meer wedstrijden in verschillende categorieën. Wel geven enkele respondenten uit de breedtesport aan dat ze voordat ze in gesprek zijn geweest met de KNWU, wel het idee hadden dat de bond zich weinig inzette voor het vrouwenwielrennen.

Jeanine Laudy (elite zonder contract, 2011-heden): “Het gevoel is meer dat ze er zijn voor de prof renners maar de breedtesport renners daar proberen ze vooral het geld vandaan te halen, om het daarna aan de prof renners te geven. Ik zeg niet dat het zo is, maar het gevoel is er wel.”

Er zit bij de KNWU dus een duidelijk verschil tussen intern en extern. Intern heeft de KNWU de zaken voor elkaar en wordt er meer met vrouwen overlegd maar naar buiten toe is dat toch nog vaak niet duidelijk.

De ploegleiders van de clubteams gaven aan dat het soms lastig is om te pionieren op een semiprofessioneel niveau, de vrouwen die bij de clubteams rijden krijgen er niet voor betaald en daardoor is het vrijblijvender dan voor hun ‘topsportende’ collega’s. De vrouwen zijn meestal erg gemotiveerd, weten waar ze voor kiezen maar ze moeten er nog wel naast werken en/of naar school. Hoewel de selectieresters veel tijd in hun ‘hobby’ stoppen, blijft het een hobby.

Jamie van Rijswijk (ploegleider De Jonge Renner): “ Het is echt een verschil, die rensters betaal ik niet maar ik geef gewoon aan: dit wordt van je verwacht. Als je voor die selectie gaat en zegt: ik heb die ambitie, dan hoop ik ook echt dat je ervoor gaat.”

De training voor de clubteams is nogal verschillend maar in de meeste gevallen trainen de vrouwen uit de teams niet samen. De vrouwen hebben een trainingsschema van hun eigen trainer of de trainer van de club en aan de hand hiervan rijden ze wekelijks hun rondjes. Jamie van Rijswijk gaf aan dat er in de winter, buiten het seizoen, trainingsweekenden of trainingskampen georganiseerd worden om de clubteamvrouwen een teamgevoel te geven.

5.3.3 Overige platforms

Er is een groeiende groep vrouwen die op de fiets stapt. Omdat niet alle vrouwen behoefte hebben aan het aanvragen van een licentie of het rijden van wedstrijden, zijn er ook andere initiatieven waar wielrensters iets aan hebben. In deze paragraaf zullen twee vrouwenfietsgroepen worden besproken; het vrouwenfietsplatform Strongher en het initiatief van vrouwenwielrennen.nl.

Strongher

Het jongste van de twee initiatieven is Strongher. Dit is een platform voor vrouwen die

net een fiets hebben, tot en met professionele fietsers. Het platform is door Marianne Vos in samenwerking met Marit Huisman opgezet. Het doel van het platform is het verzamelen van allerlei fietsinformatie, fietsevenementen en verhalen over fietsen. De beginnende fietser kan Strongher gebruiken om kennis te maken met fietsen, fietsmaatjes zoeken en evenementen in de buurt vinden om bij aan te sluiten. De professional kan zijn verhaal verspreiden via het platform en daardoor leren mensen het verhaal achter de sporter kennen en kunnen ze worden geïnspireerd.

Marit Huisman (mede-oprichtster Strongher): "Strongher, je ziet evenementen maar het is eigenlijk een platform voor vrouwen op de fiets, dus eigenlijk om alle vrouwen over de hele wereld met elkaar te verbinden, nog meer plezier in fietsen te laten krijgen en ook te inspireren."

Strongher maakt gebruik van verschillende ambassadeurs, de zogenaamde Sheroes. De Sheroes hebben allemaal een andere achtergrond: artsen, actrices, rensters, maar hebben één ding gemeen: hun passie voor fietsen. Deze Sheroes zijn de gezichten van het platform en organiseren ook vaak activiteiten die door het platform kunnen worden gepromoot. Voorbeelden zijn Loes Gunnewijk die trainingen geeft aan beginnende fietsers, Marijn de Vries die fietsvakanties organiseert en Renske Doedee die trainings- en voedingsadvies geeft. Strongher bestaat pas een jaar dus de respondenten geven aan dat veel dingen nieuw zijn en de toekomst moet uitwijzen welke rol Strongher gaat spelen in het vrouwenwielrennen. Zowel Marianne Vos als Marit Huisman geven aan dat Strongher een onafhankelijke organisatie is die de eilandjes, die in de loop van de jaren zijn ontstaan in het wielrennen kan overbruggen. Strongher zit aan tafel met organisaties als KNWU en UCI om te praten over het vrouwenwielrennen met als doel om de krachten van de verschillende organisaties te bundelen. Naast het ontwikkelen van een soort van 'paraplu' en alles van vrouwenwielrennen hieronder samen te brengen, wil Strongher deze paraplu ook bekendmaken voor de rest van de wereld. Op het moment dat ze kunnen laten zien hoeveel vrouwen er op de fiets zitten, kunnen ze het vrouwenwielrennen interessanter maken voor sponsors en het bedrijfsleven.

Marit Huisman (mede-oprichtster Strongher): "Kijk, stel: je hebt 10 miljoen meiden op de fiets. Die hebben wij allemaal inzichtelijk, dan is het commercieel interessant voor bedrijven om in het vrouwenwielrennen te stappen."

Marianne Vos heeft er bij de lancering van het platform bewust voor gekozen om haar naam aan het platform te verbinden, dit zorgde voor veel publiciteit. Na de lancering van het platform heeft ze ervoor gekozen om zich minder met Strongher bezig te houden om het echt een platform van en voor alle fietsende vrouwen te maken en geen Marianne Vos-platform.

Marianne Vos (professioneel renster van 2006-heden): "Ik wil juist laten zien dat vrouwenwielrennen veel breder is dan alleen de topsport en dat het veel breder is dan Marianne Vos."

Vrouwenwielrennen.nl

Een ander initiatief waar vrouwen die behoefte hebben aan training, gebruik van kunnen maken is vrouwenwielrennen.nl. Het zijn nu trainingsgroepen door heel Nederland maar begon ongeveer achttien jaar geleden heel klein. Nelly Voogt is samen met Cora Westland in 1998 gestart met het geven van trainingen aan meiden van vijftien tot achttien jaar. Nelly reed zelf vanaf haar veertiende wedstrijden en merkte dat er veel uitval was bij de meiden net voordat ze naar de volwassen categorie gaan. Tot hun vijftiende reden de meisjes mee met jongens maar daarna moesten ze ineens landelijk gaan fietsen. Vaak waren er maar enkele meiden bij verenigingen en daarom wilden Nelly en Cora een gezamenlijke training aanbieden voor de verenigingen in Midden Nederland. Hiermee wilden ze de uitval tegengaan en daarnaast het niveau van de meiden verhogen. Na een jaar kwamen er ook vrouwen van andere leeftijden bij omdat ze hadden gehoord van de trainingen speciaal voor vrouwen en omdat de groep vrouwen bij verenigingen zo klein was, waren trainingen voor vrouwen vrij zeldzaam. De laagdrempelige trainingen voor vrouwen bleken gewild, de trainingsgroep groeiden en er ontstonden ook trainingsgroepen in andere steden. Deze trainingsgroepen werden opgezet door vrouwen die vanuit Utrecht verhuisden naar een andere stad en het initiatief graag wilden voortzetten.

Nelly Voogt (mede oprichtster vrouwenwielrennen.nl): "Je moest wel iedereen een brief schrijven met een postzegel erop of je moest ze bellen anders kon je ze gewoon niet bereiken. Dat zeg ik nu omdat ik denk dat het als het nu nog zo was, dan had het nooit zo groot kunnen worden."

Naast de trainingsgroepen was er een competitie voor vrouwen van negentien jaar en ouder, men had een basislicentie nodig als je mee wilde doen. De wedstrijden van de competitie werden verreden op clubparcoursen van verenigingen die door Nelly Voogt werden benaderd. De competitie werd opgezet omdat Nelly merkte dat er meer vrouwen waren zoals zij, die minder getalenteerd waren maar toch wedstrijden wilden rijden. Er was voor vrouwen toen maar één categorie. De opgezette competitie moest als tussenniveau tussen recreatief fietsen en profwielrennen dienen.

Nelly Voogt (mede-oprichtster vrouwenwielrennen.nl): "We wilden iets opvullen, iets dat er niet was. Trainingen en wedstrijden op lager niveau."

De competitie werd in de loop van de jaren kleiner. Hoe langer Nelly zelf uit het wedstrijd wielrennen was, hoe minder groot haar netwerk werd en hoe minder mensen via via bij haar competitie terechtkwamen. De meiden die in het peloton reden zagen de competitie als een stap terug van waar ze nu reden. De dames uit de trainingsgroepen zagen veel ervarener dames in de competitie rijden en vonden zichzelf niet bij dit niveau passen. Beide groepen zagen zichzelf niet deelnemen aan de competitie. Zoals eerder beschreven waren intussen in andere steden in Nederland andere trainingsgroepen ontstaan, deze ontwikkeling is gebruikt om de competitie anders op te zetten. Voortaan werd het een strijd tussen de verschillende steden met trainingsgroepen, er was een minimum van vijf vrouwen per team nodig en er kon niet meer individueel worden ingeschreven. De vrouwen verdienden dus, naast een individueel klassement, punten voor hun stad. Doordat het inschrijven met minimaal vijf is, is de drempel lager om te starten, je bent immers niet alleen. Ook halen vrouwen elkaar over om mee te doen om toch aan die minimale vijf te komen.

Twee jaar geleden is de competitie verdeeld in een A en een B categorie en mogen ook vrouwen die niet zijn aangesloten bij een van de trainingsgroepen meedoen, in een team van minimaal vijf. De enige eis is dat de vrouwen een basislicentie hebben. De competitie is de verbinding tussen de verschillende trainingsgroepen in: Utrecht, Amsterdam, Amstelveen, Rotterdam, Den Bosch, Arnhem en Den Haag. Voor dit onderzoek zijn gesprekken gevoerd met de trainsters en oprichters van de groepen in Rotterdam, Amstelveen, Den Bosch en Utrecht. De trainingsgroepen bieden allemaal laagdrempelige trainingen aan voor vrouwen en dagen vrouwen uit door kleine competitie elementen. De organisatie van de trainingsgroepen in de verschillende

steden is verschillend. Zo hoeven de vrouwen in Den Bosch niets te betalen voor de trainingen en werken ze in Utrecht met een strippenkaart en kost een training €1,50. In Amstelveen is de trainingsgroep gelieerd aan wielervereniging de Amstel en in Rotterdam staat de trainingsgroep op zichzelf.

Renske Doedee (trainster vrouwenwielrennen.nl Den Bosch): "Maar dat doen wij wel: je wilt beter worden, je wilt sneller worden, je wil sterker worden, nou dat doe je dus door bijvoorbeeld af en toe een sprintje te trekken of een bochtentechniektraining te geven of weten hoe je een bidonnetje aan moet pakken met snelheid."

Vrouwenwielrennen.nl kan worden gebruikt als opstapje om landelijke wedstrijden te rijden maar er zijn ook vrouwen die trainen en in de vrouwenwielrencompetitie actief blijven, aldus Nelly Voogt. Als er vrouwen zijn die meer willen, kunnen ze zich bij een wielervereniging inschrijven en een amateurlicentie aanvragen. Hiermee kunnen ze landelijke wedstrijden gaan rijden. In het begin van dit traject kunnen ze begeleiding krijgen vanuit de trainingsgroep en als ze hun weg hebben gevonden, kunnen ze zelf hun wedstrijden uitkiezen en rijden. Het tussenniveau dat men aanvankelijk wilde bieden heeft nu dus zijn aansluiting gevonden naar de amateur- en de elitelicentie en de daarbij behorende wedstrijden van de KNWU. Helemaal nu de KNWU meer wedstrijden gaat organiseren voor amateurs, lopen de amateur/basislicentie wedstrijden van vrouwenwielrennen.nl en de KNWU amateurwedstrijden naadloos in elkaar over.

5. 4. Belemmeringen en stimulansen

De ontwikkelingen van het vrouwenwielrennen zijn in de tweede paragraaf besproken. In deze paragraaf zal worden ingegaan op de belemmeringen en stimulansen voor de ontwikkeling, zowel voor top- als breedtesport.

5.4.1 Belemmeringen

Belemmeringen breedtesport: hoog instapniveau, dure sport

Een belangrijke en veelgenoemde belemmering die door geïnterviewden werd genoemd is dat er tot een paar jaar geleden geen instapniveau voor vrouwen was. De stap van een recreatief rondje rijden/trainen naar een (nationale) wedstrijd rijden was te groot. Dit zorgde ervoor dat het aantal vrouwen op de fiets groeide, maar het aantal vrouwen met een wedstrijdlicentie niet. Het gebrek aan groei in de wedstrijdsport is een belemmering geweest in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen. Ook benoemen enkele

respondenten een gat tussen junioren en senioren. Inmiddels is al geprobeerd dit gat te dichten door een extra jaar bij de junioren in te passen. Onderstaande uitspraak van Chantal Beltman gaat met name om de jaren '90 toen dit nog niet was aangepast.

Chantal Beltman (professioneel renster van 1998-2009): "Want opeens gaan die afstanden van 40 tot 60 kilometer naar het dubbele bij wijze van spreken en die overgang vond ik toen wel heel erg groot."

De tweede belemmering die genoemd werd is dat wielrennen een dure sport is om mee te beginnen. Het is niet eenvoudig om een fiets een paar weken te lenen en te proberen, je moet eerst investeren voordat je weet of je het echt leuk vindt. Daarbij komt dat je meteen veel materiaal als helm, broekje en schoenen moet aanschaffen, samen met de fiets is dat een drempel voor veel vrouwen.

Ragna Schapendonk (trainster vrouwenwielrennen.nl Utrecht): "Je kan het nergens zomaar even uitproberen. Dus het is een hele investering. Je moet een fiets hebben, je moet de schoentjes hebben, de helm, de outfit. Dus om die stap te maken..."

Deze belemmering blijft bestaan, hoewel bijvoorbeeld Strongher ook clinics aanbiedt waarbij je fietsen kunt lenen om het eens te proberen en mensen als Ragna Schapendonk die hun oude fiets veelvuldig uitlenen.

Belemmeringen topsport: weinig aandacht en sponsors, gebrek aan geld, ongemotiveerde ploegleiders, rensters niet betaald.

Ook voor de topsport van het vrouwenwielrennen zijn er zaken die het verder ontwikkelen van het vrouwenwielrennen belemmeren. Jamie van Rijswijk (ploegleider De Jonge Renner) benoemde dat er weinig aandacht voor het vrouwenwielrennen in de media is. Omdat er minder aandacht is voor de sport, is het ook lastig om sponsors aan de sport te binden en zijn er minder financiële middelen. Er zijn steeds meer livestreams van vrouwenwielervedstrijden, wellicht kunnen deze een uitkomst bieden, aldus Jeanine Laudy. Als de livestreams goed worden bekeken, kan misschien een uitzending op televisie volgen. De vraag is echter wel hoeveel mensen de livestreams weten te vinden en dus of de kijkcijfers echt zo hoog zijn.

Loes Gunnewijk (professioneel renster van 2002-2014) zegt dat door gebrek aan geld geen professionals kunnen worden aangenomen en hierdoor professionaliseert de

sport dus ook maar beperkt. Marijn de Vries benoemt dat rensters niet kunnen worden betaald omdat er geen geld is. Doordat de rensters niet worden betaald, moeten ze ernaast werken of leven van het geld van naasten. Als rensters niet betaald krijgen kunnen ze niet leven van de sport en daardoor ontwikkelde de sport zich ook minder snel.

Loes Gunnewijk (professioneel renster van 2002-2014): "Professionaliseren staat of valt vaak wel met geld en als je grote budgetten hebt, dan kan je natuurlijk ook professionals aannemen."

Renske Doedee benoemt dat er in het vrouwenwielrennen enkele mannelijke ploegleiders actief zijn die de sport niet serieus nemen en het vrouwenwielrennen gebruiken als opstapje naar een (mannen) UCI ploeg. Het is interessant dat Wim Kruis, zelf ploegleider bij Jan van Arckel, dit beaamt. Hij vroeg zich af of ploegleiders het wel voor de rensters doen of ze het uitstapje gewoon leuk vinden. Het motief om de sport verder te helpen hebben sommige ploegleiders volgens zowel Renske als Wim dus niet altijd. In hoofdstuk 6 zal nog dieper worden ingegaan op de rol van ploegleiders in het vrouwenwielrennen.

Renske Doedee (trainster vrouwenwielrennen.nl Den Bosch): "Je kunt je dus heel erg afvragen of die ploegleiders ook echt zo gemotiveerd zijn. En dat houdt natuurlijk de professionalisering heel erg tegen. Een ploegleider moet zijn team ook uitdragen naar de sponsors, als hij over zijn damesteam praat als: wat stelt het nou voor, dat werkt niet mee."

Belemmeringen top- en breedtesport: oude heren-cultuur en weinig aandacht vanuit de KNWU

Marijn de Vries benoemde de cultuur van het wielrennen, waarin het belangrijk is dat een renster jong moet zijn begonnen. De vrouwen die op latere leeftijd beginnen met wielrennen en goed zijn, krijgen minder kansen om van de breedtesport in de topsport terecht te komen. Marijn begon op haar dertigste met wielrennen en kon vrijwel meteen mee met de beste van Nederland. Marijn zei dat er tegen haar werd gezegd dat ze niet mocht starten omdat zij geen goed voorbeeld voor de wielersport was. Loes beschrijft het wielrennen aan de hand van de 'grijze oude heren cultuur'. Er zijn veel oude grijze mannen die de touwtjes in handen hebben en conservatief vasthouden aan hoe zaken in

het verleden geregeld zijn. Dit sluit aan bij de ervaringen van Marijn de Vries. Er is een bepaald beeld over de wielersport: we doen de dingen al jaren zo, dus dat blijven we zo doen. Deze conservatieve houdingen van de wielersport tegen nieuwkomers heeft de sport wat betreft verder ontwikkelen flink in de weg gezeten.

Keetie Hage benoemde een andere belangrijke belemmering: weinig aandacht vanuit de KNWU. In haar tijd kon er geen organisatorische context worden opgebouwd omdat de KNWU de nieuwe doelgroep geen aandacht gaf. Ook Nelly Voogt benoemt het feit dat voor de KNWU het vrouwenwielrennen lange tijd geen prioriteit had, dit had zijn weerslag op het verder ontwikkelen van de sport. Nelly heeft voor de KNWU gewerkt en eind jaren '90 en begin jaren 2000 was er beperkt aandacht voor het vrouwenwielrennen, aldus Nelly. Nelly zette haar trainingsgroepen in haar vrije tijd voort. Dit geeft aan dat er informeel dingen werden opgezet maar dat de KNWU in eerste instantie zelf een beperkte rol in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen pakte.

5.4.2 Stimulansen

Stimulansen breedtesport: groei initiatieven

Een belangrijke stimulans voor de breedtesport is het feit dat er zoveel meer vrouwen op de fiets stapten. Door de grotere massa vrouwen op de fiets, groeide bijvoorbeeld vrouwenwielrennen.nl en groeiden wielerverenigingen. Hiermee groeide het vrouwenwielrennen in zijn geheel. Vrouwenwielrennen.nl groeide doordat er steeds meer trainingsgroepen door het hele land werden opgezet. Het aantal vrouwen met een wedstrijdlicentie ging van 345 in 2003 naar 604 in 2010 (KNWU, 2014).

Stimulansen topsport: concurrentie, inzet UCI

Met name in de tijd van Leontien van Moorsel, kwamen er steeds meer (grote) sponsors en ontstonden steeds meer professionele ploegen. Doordat er meer commerciële ploegen kwamen, nam de concurrentie toe en kregen meer vrouwen de kans om op het hoogste niveau te rijden.

Een andere belangrijke stimulans voor de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen is benoemd door Marit Huisman. Marit zei dat steeds meer organisaties zoals de UCI zich gaan inzetten voor het vrouwenwielrennen. Dit is terug te zien voor een World Tour die er sinds kort ook voor vrouwen is. De World Tour is een verzameling van de grootste wedstrijden in het vrouwenwielrennen, over al deze wedstrijden wordt een totaalklassement gemaakt. Marianne Vos en Marit Huisman zijn

nog een beetje kritisch op de uitvoering van deze World Tour, maar zijn wel blij dat hij er is.

Stimulansen top- en breedtesport

Zoals ook bij de ontwikkelingen benoemd, spelen boegbeelden als Marianne Vos een belangrijke rol voor zowel de ontwikkeling van top- als breedtesport. Aan de kant van de breedtesport kan Marianne Vos mensen inspireren om te beginnen met wielrennen. Voor het topwielrennen kan Marianne Vos meer aandacht genereren. Tegenwoordig is de top van het Nederlandse vrouwenwielrennen breder, met rensters als Ellen van Dijk, Annemiek van Vleuten en Anna van der Breggen. Hierdoor zijn de wedstrijden spannender geworden (ook voor het grote publiek). Eerder werd Marianne Vos als eenling gezien en daardoor werd de sport ook minder serieus genomen. De aanwezigheid van een boegbeeld zoals Marianne Vos kan beide kanten op werken. Enerzijds kan het aandacht genereren, anderzijds kan het zorgen voor gebrek aan spanning in de sport.

5.5 Nodige veranderingen en toekomst

Deze paragraaf gaat over de veranderingen die nodig zijn voor het verder ontwikkelen van het vrouwenwielrennen en de toekomstvisie van de betrokkenen.

Breedtesport: nieuwe initiatieven, KNWU vindbaar en vrouwentakken.

Het is belangrijk dat er nieuwe concepten worden ontwikkeld, aldus Ragna Schapendonk en Nelly Voogt. Ze bedoelden dan bijvoorbeeld sprintwedstrijden en kop-over-kop races, zoals Red Bull deze kortgeleden heeft geïntroduceerd. Bij de kop-over-kop races rijd je in teamverband en kun je de verschillende kwaliteiten van je teamgenoten tactisch inzetten om de race te winnen. Met dit soort nieuwe concepten kan de wielersport blijven vernieuwen en nieuwe doelgroepen aanspreken. Ragna spreekt uit dat ze hoopt dat de KNWU hier zelf ook een rol in pakt.

Marijn de Vries hoopt dat iedereen die iets met fietsen wil, de KNWU kan vinden en dat de KNWU beter zichtbaar wordt in het vrouwenwielrennen. In de vergaderingen die de KNWU heeft gehad met een aantal vrouwen uit het vrouwenwielrennen is gesproken over een site waar alle initiatieven rondom het vrouwenwielrennen te vinden moeten zijn. Dit is dus een duidelijke stap naar het beter vindbaar maken van informatie voor vrouwen die beginnen met fietsen. Aan dit toekomstbeeld wordt gewerkt.

Loes Gunnewijk hoopt dat de komende jaren steeds meer verenigingen met een

vrouwenafdeling komen. Nu is het nog vaak zo dat er een paar meisjes of vrouwen per vereniging fietsen en op deze manier kunnen de vrouwen zich minder goed ontwikkelen en daarnaast is de kans op uitval veel groter.

Topsport: aandacht door televisie

Jeanine Laudy zegt dat het altijd een discussie blijft wat er eerder was: de weinige aandacht van media of de weinige belangstelling van het publiek. Werd er eerder niets uitgezonden en kennen mensen de sport daarom niet of vonden mensen het niet interessant en wordt het daarom niet uitgezonden. Het is wel opvallend dat er in de tijd van Monique Knol (1985-1996) meer aandacht voor vrouwenwielrennen was en er toen nog een Tour de France voor vrouwen was: de Tour Feminien. Nu is er al de eerder besproken La Course voor vrouwen. Een verklaring die enkele respondenten geven voor de afname in aandacht is dat er na Leontien van Moorsel een tijd kwam met weinig concurrentie en spanning in de wedstrijden. Inmiddels is de top breder, de wedstrijden spannender, dus wellicht komt er nu vanzelf media-aandacht. Hierbij spelen de goede prestaties van de Nederlandse vrouwen op de Olympische Spelen van Rio, op het Europees Kampioenschap van september 2016 in Plumelec en op het Wereldkampioenschap van oktober 2016 in Qatar ook een positieve rol.

Zowel topsport als breedtesport : begeleiding, rensters verdeeld, grotere koersen

Monique de Bruin en Renske Doedee noemen het punt dat de begeleiding van vrouwen in het wielrennen moet verbeteren. Renske vertelt dat zij vroeger als jonge elitedame te weinig is begeleid in het nemen van rust, trainingen en het opstellen van een degelijk wedstrijdschema. Monique de Bruin noemt Marianne Vos als voorbeeld.

Monique de Bruin (professioneel renster van 1984-1993): "Hoe kan het bijvoorbeeld dat Marianne Vos zo ineens eruit gaat. Dat ze gewoon overtraint is, dat kan toch eigenlijk niet, dat mag toch niet? Ik denk dat daar een stukje begeleiding goed bij zou helpen."

In de toekomst hoopt Wim Kruis dat de talentvolle rensters wat meer over de verschillende teams worden verdeeld. Nu zit een groot deel van de goede rensters bij het Boels Dolmans cycling team en daardoor is de koers makkelijker te controleren. Hij zou liever zien dat er verschillende teams zijn met toprensters zodat er concurrentie blijft bestaan.

Wim Kruis (ploegleider Jan van Arckel): “Boels heeft heel veel goede rensters, dus zij domineren de koers. Dat betekent dat als er een [renster] van Boels weg is, dan kan de rest zakjes plakken. Maar als je het een beetje kan verspreiden, krijg je veel mooiere wedstrijden.”

Meerdere respondenten hopen in de toekomst op grotere wedstrijden voor vrouwen, zoals bijvoorbeeld een Tour de France. Het is opvallend dat Marianne Vos, die zich heeft ingezet voor een Tour de France voor vrouwen, zegt dat ze denkt dat de vrouwen die Tour niet perse nodig hebben.

Marianne Vos (professioneel renster van 2006-heden): “Ik denk ook niet perse dat wij een Tour de France moeten rijden om interessant te zijn.”

5.6 Kenmerken vrouwenwielrennen

Een aantal zaken welke in de interviews aan de orde zijn geweest worden hier nog eens apart uitgelicht. Achtereenvolgend gaat het over de mannencultuur, ploegleiders, het verschil tussen mannen- en vrouwenwielrennen en vrouwenwielrennen in een vergelijkend perspectief.

5.6.1 Mannencultuur

Het wielrennen is van oudsher een sport die gedomineerd wordt door mannen. Al in een vroeg stadium konden mannen sportief fietsen. Voor vrouwen was dit lange tijd niet weggelegd, hierdoor hebben vrouwen een achterstand. Door de langere traditie van het mannenwielrennen is het verder ontwikkeld. Loes Gunnewijk, Marijn de Vries en Marianne Vos trekken hierbij de parallel met andere landen waar de wieltraditie minder lang is. In landen als Engeland, Amerika en Australië is het wielrennen jonger en hebben vrouwen minder een achterstand op mannen. Een mooi voorbeeld is een wedstrijd in Yorkshire (Amerika) waar in 2016 voor het eerst ter wereld het prijzengeld voor de vrouwen hoger was dan voor de mannen.

Keetie Hage noemde nog een voorbeeld van deze mannencultuur. Er was een Gerrit Schulte-trofee, die elk jaar werd uitgereikt aan de beste professionele wielrenner van dat jaar: een soort wielrenner van het jaar. In 1976 was Keetie twee keer Wereldkampioen geworden en daar moest de Club '48, die elk jaar de prijs uitreikte, wat mee. De mannen hadden weinig gepresteerd en daarom zei de voorzitter tegen Keetie: “Je krijgt de Gerrit Schulte-trofee.” Gerrit wilde echter niet dat een prijs die naar hem was vernoemd was, werd uitgereikt aan een vrouw. Uiteindelijk kreeg Keetie toen haar

eigen, Keetie Hage-trofee, die nog jaarlijks wordt uitgereikt aan de beste wielrenster van het jaar. Uit dit voorbeeld blijkt wel dat de mannelijke wielwereld nog niet klaar was voor vrouwen.

Niet alleen het mannenwielrennen wordt door mannen gedomineerd, ook het besturen, trainen en organiseren van de sport wordt vrijwel alleen door mannen gedaan. Jeanine Laudy en Monique Knol hebben het over 'haantjes' en alleen maar mannen in bestuursfuncties. Het feit dat mannen vrijwel alle belangrijke functies bezetten, zorgt dat de dominantie van mannen in bestuur posities in stand wordt gehouden. De mannen die in de bestuursfuncties zitten zorgt ervoor dat ze zeggenschap houden over hoe het wielrennen georganiseerd is. In de praktijk betekent dat het mannenwielrennen goed georganiseerd is en er minder aandacht voor het vrouwenwielrennen is. Zeker in het verleden was dit het geval. Dit is belemmerend voor de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen. Het feit dat het wielrennen gedomineerd wordt door mannen, sluit overigens niet uit dat mannen ook een belangrijke rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen, Michael Zijlaard, Jamie van Rijswijk en Wim Kruis zijn daar voorbeelden van. Hoewel zij uitzonderingen zijn, is het van belang dat er ook enkele mannen zijn die zich voor het vrouwenwielrennen hebben ingezet en zich willen blijven inzetten.

Marianne Vos zei dat het respect dat mannen voor vrouwenwielrennen hebben steeds meer groeit. Mannen en vrouwen trainen steeds vaker samen en het inzicht in elkaars leven en elkaars sport zorgt ervoor dat er meer respect vanuit profrenners komt richting hun vrouwelijke collega's.

Marijn de Vries is sinds een klein jaar lid van het hoofdbestuur van de KNWU en is hiermee toegetreden tot de eerder benoemde cultuur van 'haantjes en conservatisme'.

Marijn de Vries (professioneel renster van 2010-2015): "Ik zou heel graag dingen willen veranderen maar de mannen die aan de leiding staan die... Tja, het is trekken aan een dood paard."

Op de vraag waarom ze toch de keuze heeft gemaakt om zitting te nemen in het hoofdbestuur van de KNWU zegt ze het volgende:

Marijn de Vries (professioneel renster van 2010-2015): "Omdat ik dan toch schoppen van buitenaf iets te makkelijk vind. Dan denk ik: nou dan moet je

ook gewoon zelf denken: ik ga toch proberen iets te veranderen. [...] Ik vind het heel interessant om daar over mee te denken en wat ik net zei: ik kan van buitenaf kritiek blijven leveren maar als je dan een vent bent, dan moet je toch eigenlijk gewoon zeggen: ik probeer er over mee te denken.”

5.6.2 Ploegleiders in de breedte- en topsport

Voor het onderzoek zijn drie mannelijke ploegleiders en een vrouwelijke ploegleider geïnterviewd. Wim Kruis is ploegleider van het vrouwenteam van Jan van Arckel, Jamie van Rijswijk is ploegleider van het vrouwenteam van De Jonge Renner. Dit zijn beide clubteams en een belangrijk kenmerk van deze teams is dat ploegleiders en rensters niet worden betaald. De verzorgers van deze teams zijn vrijwilligers en met name Jamie benoemt dat hij hier wekelijks van afhankelijk is. De derde ploegleider die geïnterviewd is, is Michael Zijlaard. Hij was ploegleider bij de commerciële wielerteams van Leontien van Moorsel. Tot slot is Loes Gunnewijk geïnterviewd over haar rol als ploegleider bij Orica Green Edge, een Australische commerciële ploeg. Loes is als ploegleider pas enkele wedstrijden actief dus zij heeft niet zoveel ervaringen.

Het is lastig om een eenduidig antwoord te krijgen op de vraag wat de taak is van een ploegleider. Het is heel erg afhankelijk van de teamstructuur en situatie, bij een clubteam is een ploegleider veel meer zelf bezig met het regelen van randzaken terwijl dat bij een commercieel team allemaal al geregeld is.

Jamie van Rijswijk (ploegleider De Jonge Renner): “Als je ploegleider ben je reisleader, je bent manager, je bent coach, je bent vader, je bent moeder, je bent dokter, je bent alles in één.”

Een ding dat meteen opviel bij het begin van het onderzoek is dat er zoveel mannelijke ploegleiders zijn in het vrouwenwielrennen. Aan de drie mannelijke ploegleiders is gevraagd waarom ze voor het vrouwenwielrennen hebben gekozen. Wim en Jamie gaven aan dat ze daar bewust voor hadden gekozen en dat ze ook niet anders zouden willen. Michael zei dat hij met name door Leontien van Moorsel in het vrouwenwielrennen terecht was gekomen maar dat hij wellicht zelf mannen ook wel leuk zou vinden. Hij is inmiddels ploegleider bij de Roompot Oranje Peloton ploeg (een ploeg voor enkel mannen). Michael gaf aan dat het voor mannen tegenwoordig helemaal niet meer echt een stap terug betekent als ze bij de vrouwen een ploeg gaan leiden, vroeger was dit anders.

Michael Zijlaard (Ploegleider teams van Leontien van Moorsel): “Het vrouwenwielrennen heeft wel echt een duidelijke stap gemaakt. Dus degenen die nu kiezen om ploegleider te worden, die stappen nu wel in een hele andere wereld dan twintig jaar geleden. Er zijn best wel wat jongens die een mooie carrière hebben gehad en die toch de stap naar de dames maken. Maar dat was twintig jaar geleden was dat niet denkbaar, en nu is dat wel, omdat die sport zich ook ontwikkelt.”

Jamie van Rijswijk zegt dat hij denkt dat er de komende jaren meer vrouwelijke ploegleiders komen in het vrouwenwielrennen omdat het beeld dat een ploegleider een man moet zijn, steeds meer wegvaagt. Michael Zijlaard geeft als verklaring voor dat er zo weinig vrouwelijke ploegleiders zijn, dat de top van het vrouwenwielrennen steeds heel klein was en dat er dan niet veel potentiële ploegleiders zijn. Nu die top groter is met bijvoorbeeld Marianne Vos, Annemiek van Vleuten, Anna van der Breggen en Chantal Blaak, is de kans groter dat een van die vrouwen na hun carrière doorgaat als ploegleider, aldus Michael.

Een aantal oud-rensters gaf aan dat ze zelf na hun carrière behoefte hadden aan rust en niet meer zoveel wilden reizen. De meeste vrouwen wilden werken aan hun maatschappelijke carrière. Monique de Bruin zei dat ze denkt dat er niet meer vrouwelijke ploegleiders komen omdat vrouwen kinderen krijgen en meer thuis nodig zijn. Renske Doedee zegt dat ze denkt dat deze traditionele rolverdeling wel een beetje gaat veranderen. Ze denkt dat de huidige generatie vrouwen vrijer is en er meer ruimte is om als vrouw ook je hobby's uit te voeren.

Renske Doedee (trainster vrouwenwielrennen.nl Den Bosch): “Als je kijkt naar de rolverdeling in het algemeen nog in Nederland, in die leeftijdsklasse [generatie van huidige ploegleiders], is vaak toch nog dat de man de hobby's heeft en gaat sporten en dat de vrouw voor de kids zorgt. Die generatie is nu ook steeds meer aan het veranderen want mijn ouders zijn nog zo maar wij zijn niet meer zo.”

Er zijn dus veel verschillende meningen over of er in de komende jaren meer vrouwen zullen toetreden tot de mannelijke ploegleiderswereld. De toekomst zal uitwijzen of meer vrouwen het voorbeeld van Loes Gunnewijk volgen. Loes is derde ploegleider, ze heeft twee andere mannelijke ploegleiders naast zich, onderling verdelen ze een aantal wedstrijden. Loes heeft geen fulltime functie aan het ploegleiderschap, wellicht is dit

voor andere vrouwen ook een oplossing. Parttime ploegleiderschap kost minder tijd en is te combineren met een maatschappelijke carrière en kinderen.

5.6.3 Afhankelijkheid in de topsport

Marijn de Vries heeft in haar carrière veel last gehad van conservatieve mannelijke ploegleiders. De ploegleiders die Marijn trof gaven haar weinig kans om de wedstrijden te rijden die ze graag wilde rijden en namen haar bewust niet op in de wedstrijdselectie. Een belangrijk punt dat Marijn hierbij maakte is dat er in het vrouwenwielrennen ten opzichte van het mannenwielrennen veel meer een afhankelijkheidsrelatie tussen ploegleider en pupil is. Doordat de vrouwen in de topsport niet of nauwelijks betaald worden, zijn ze afhankelijk van de goodwill van een ploegleider om grote wedstrijden te kunnen rijden. De ploegleider heeft een machtsinstrument in handen om een renster niet op te stellen. In het mannenwielrennen kan dat ook maar een renner kan wel terugvallen op een minimuminkomen. Doordat vrouwen geen geld krijgen, zijn ze makkelijker onder druk te zetten. Marijn zegt dat ze met name vreest voor de knechten in wielerteams omdat zij inwisselbaar zijn. Terwijl als een grote renster onder druk wordt gezet, zal ze eerder zeggen dat ze vertrekt naar een andere ploeg.

Deze afhankelijkheidsrelatie is niet wenselijk en maakt het belangrijk dat ploegleiders het beste met hun rensters voor hebben en geen misbruik van ze maken. Vrouwelijke ploegleiders komen zelf vaak ook uit het wielrennen en kunnen zich meer verplaatsen in de vrouwen. De afhankelijkheidsrelatie blijft bestaan zolang er weinig financiële middelen zijn om rensters te betalen.

5.6.4 Verschillen vrouwen en mannen wielrennen: doping, krachtsverschil, financiën en wedstrijdaanbod

Zoals eerder geschreven is het vrouwenwielrennen anders dan het mannenwielrennen, maar wat zeggen de respondenten daar zelf over? Wat zijn volgens hen de belangrijkste verschillen tussen het mannen- en het vrouwenwielrennen?

Allereerst komen de meeste respondenten met het, al vaker aangehaalde, verschil in media-aandacht voor vrouwenwedstrijden in de topsport ten opzichte van mannenwedstrijden.

Een ander punt dat al in het hoofdstuk over de verklaringen voor de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen naar voren kwam is doping in de topsport. Een aantal vrouwen benoemt dit als verschil met het mannen wielrennen.

Een derde punt betreft de financiële middelen voor het vrouwenwielrennen. Op

het topsportniveau zijn er weinig vrouwen die van hun sport kunnen leven. In verhouding zijn er meer mannen die wel betaald krijgen. In het verlengde hiervan liggen de faciliteiten. Doordat er in het vrouwenwielrennen minder geld beschikbaar is, is er ook minder financiële ruimte om goede trainingsfaciliteiten aan te bieden. Dit beloningsverschil tussen mannen- en vrouwenwielrennen werkt dus in salarissen maar ook in faciliteiten en trainingsmogelijkheden door.

Een vierde belangrijk verschil dat zowel in de top- als in de breedtesport een rol speelt is de manier van koersen. Zowel ploegleiders als rensters zelf benoemden dat vrouwen over het algemeen behoudender, voorzichtiger en meer 'met hun hoofd' koersen. Dit resulteert volgens de betrokkenen niet perse in minder aantrekkelijke wedstrijden maar wel in minder demarrages omdat vrouwen minder explosief rijden. De onderlinge verschillen tussen rensters zijn vaak minder. Omdat er vanuit de verschillende teams met minder rensters wordt gestart en daarom de koers lastiger te controleren is, is het bijna nooit een saaie wedstrijd.

Marit Huisman noemt het feit dat mannen en vrouwen sowieso heel verschillend zijn als belangrijk verschil in het wielrennen. De sport blijft hetzelfde alleen er zijn twee verschillende geslachten die de sport beoefenen.

Marit Huisman (mede oprichtster Strongher): "Het totale verschil dat ligt niet in de sport maar aan het verschil tussen mannen en vrouwen. Vrouwen die hoeven zich niet altijd te bewijzen en die zijn wat onzekerder. Mannen zijn wat meer... die moeten zich wat vaker bewijzen, denken meteen dat ze het kunnen, wat meer egootjes, wat meer testosteron."

Tenslotte worden fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen genoemd. Veel vrouwen benoemen dat mannen sterker zijn en dat ze meer aan kunnen. Daarom zijn hun wedstrijden ook langer en intensiever dan de wedstrijden voor de vrouwen. Dit geldt zowel voor de breedtesport als voor de topsport.

5.6.5 Andere sporten

Er zijn meerdere sporten die worden beoefend door zowel mannen als vrouwen maar de vraag is hoe zij ervoor staan en in hoeverre er overeenkomsten zijn te zien in de ontwikkeling met het vrouwenwielrennen.

Een aantal van de respondenten benoemt dat bijvoorbeeld vrouwentennis, vrouwenschaatsen en vrouwenhockey bijna even interessant gevonden wordt door

media en publiek als de mannelijke variant. Er zijn overigens wel beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen, ook in het schaatsen. Het verschil in snelheid zie je volgens Ragna Schapendonk op televisie niet terug. Hoe komt het dan dat het vrouwenwielrennen toch minder interessant gevonden wordt? Wielrennen is van oudsher een mannensport die in het begin alleen door mannen werd beoefend, net als voetballen. Wim Kruis zag parallellen tussen de ontwikkeling van het vrouwenvoetbal en het vrouwenwielrennen. Hij zei hierover dat er een paar voetbalclubs zijn die een vrouwentak aan hun clubs toevoegen maar dat er op die manier maar een paar clubs zijn en alle goede speelsters naar die clubs toe gaan. Het is dan lastig om concurrentie te krijgen. Daarnaast noemen andere respondenten dat het vrouwenvoetbal nu ook in de lift zit en misschien wel dezelfde groei doormaakt als het vrouwenwielrennen een paar jaar geleden. Deze groei komt voort uit de breedtesport die sterk groeit, net als bij het wielrennen, aldus Monique de Bruin.

Arwen Altenburg (trainster vrouwenwielrennen.nl Rotterdam) en Marit Huisman gaven beide aan zich te storen aan het woord vrouwenwielrennen. Het woord dekt wel de lading dus daarom is de naam van vrouwenwielrennen.nl prima gekozen vond Arwen maar ze zegt dat het wel jammer is dat die toevoeging van 'vrouw' nodig is. Bij de verschillen tussen mannen- en vrouwenwielrennen benoemde Marit al dat het verschil in de man en de vrouw zit en niet in de sport dus daarom vind zij de toevoeging jammer. Beide vrouwen hebben geen beter alternatief.

Marit Huisman (medeoprichtster Strongher): Ik vind het gewoon jammer dat het vrouwenwielrennen moet worden genoemd. En wielrennen is dan normaal gewoon voor mannen, dan denk ik: het is gewoon wielrennen en of een vrouw doet het of een man."

Uit het bovenstaande citaat van Marit Huisman blijkt dat sport niet genderneutraal is. Het maakt wel degelijk uit wie de sport beoefent. Wanneer gesproken wordt over wielrennen, roept dit door de meeste mensen blijkbaar een beeld op van mannenwielrennen. Dus moet het woord vrouwenwielrennen gebruikt worden, om te benadrukken dat het een koers voor vrouwen betreft. Die toevoeging is bij het 'mannen' wielrennen niet nodig. Dat feit betreurt Marit.

6. Analyse

In dit hoofdstuk zal de data uit het vorige hoofdstuk worden geanalyseerd aan de hand van verschillende facetten van institutionalisering. Allereerst wordt de institutionalisering van het vrouwenwielrennen bekeken vanuit de verschillende fases van Tolbert en Zucker (1996). Vervolgens wordt gekeken naar het institutionaliseringsproces aan de hand van de omschrijving van Czarniawska (2009) en welke van de drie pilaren, beschreven door Scott (2014) aanwezig zijn in het vrouwenwielrennen. Ook wordt gekeken in hoeverre er sprake is van deinstitutionalisering van het mannenwielrennen. Tot slot wordt behandeld hoe de institutionele logica's een rol spelen in het wielrennen.

6.1 Fases van institutionalisering

Zoals uit de resultaten blijkt, heeft het vrouwenwielrennen zich sterk ontwikkeld. De drie fases van het institutionaliseringsproces (Tolbert en Zucker, 1996) zijn besproken in paragraaf 2.5. De drie fases van het institutionaliseringsproces die zij beschrijven zijn: gewenning, objectivering en sedimentatie.

Het vrouwenwielrennen heeft de eerste fase doorgemaakt. In deze fase staat het maken van afspraken en beleid centraal. In de tijd van Keetie Hage en Gré Knetemann waren er nog geen speciale regels voor vrouwen als het gaat om wielrennen. Er waren nog te weinig fietsende vrouwen om een organisatorische context voor het vrouwenwielrennen te bouwen. Gaandeweg de carrière van Keetie en Gré kwamen er prijzenschema's, waardoor prijzen voor wedstrijden werden vastgelegd. Dit is een afspraak die door de KNWU wordt gemaakt met wedstrijdorganisatoren. Ook de ontwikkeling van het eerste commerciële team, Jamin (1991), dat naar het buitenland mocht naast de nationale selectie, is een voorbeeld van deze fase. In het vrouwenwielrennen deed zich het probleem voor dat er ook talentvolle rensters waren die nu niet naar het buitenland mochten. Er werd door de KNWU beleid gemaakt om dit probleem op te lossen. In het begin was het alleen voor de Jamin ploeg mogelijk om in het buitenland wedstrijden te rijden maar er kwamen steeds meer ploegen die dat mochten en inmiddels mogen alle UCI teams internationale wedstrijden rijden. Het beleid van de KNWU om meer ploegen naar het buitenland te laten gaan, had tot gevolg dat er niet alleen in de nationale ploeg talentvolle rensters zaten. Hierop volgde de opheffing van de nationale selectie. Na de Olympische Spelen van 2000 werd de nationale selectie een gelegenheidsselectie. Door het beleid dat de KNWU in eerste

instantie maakte stond de institutionele omgeving onder druk: er kwamen meer ploegen met talentvolle rensters in het buitenland. Door invoering van de gelegheidsselectie is het probleem opgelost. In deze ontwikkelingen is de eerste fase van institutionalisering zichtbaar.

In de tweede fase, de objectiveringsfase, is het belangrijk dat er overeenstemming is over het nieuwe discours en dat de gemaakte regels worden geaccepteerd. Het vrouwenwielrennen was in de tijd van met name Mien van Bree totaal niet geaccepteerd en er was geen overeenstemming over het discours van vrouwen op de fiets. In de tijd van Keetie Hage en Gré Knetemann werden vrouwen op de fiets nog niet serieus genomen. Een belangrijk voorbeeld hiervan is de begeleidster die de KNWU met de vrouwen mee stuurde naar het buitenland. De KNWU zag het belang van internationaal presteren niet in en stuurden iemand mee die geen technisch inzicht had. Voor het professionele vrouwenwielrennen komt steeds meer begrip en de organisatorische context groeit nog steeds. Maar er blijft minder overeenstemming over de waarden van het vrouwenwielrennen dan dat er is over het mannenwielrennen. Er zijn meer mannelijke professionele wielrenners en meer mannen kunnen leven van de sport. Marianne Vos benoemde wel dat er vanuit het mannenwielrennen steeds meer begrip komt voor het vrouwenwielrennen. Goede prestaties van de vrouwen bij de Olympische Spelen, Wereldkampioenschappen en Europese Kampioenschappen dragen bij aan de bekendheid en acceptatie van het vrouwenwielrennen.

De derde fase van het institutionalisering is als de regels en normen totaal zijn geïnstitutionaliseerd. De regels die er voor het vrouwenwielrennen zijn, zijn geaccepteerd maar zijn nog aan verandering onderhevig, dit is terug te zien in de vernieuwing van de wedstrijdcategorieën. Het vrouwenwielrennen blijft in aandacht, aanzien en niveau nog achter bij het mannen wielrennen maar er worden belangrijke stappen gezet om dichterbij te komen. Vrouwenwielrennen is een belangrijke tak binnen de wielersport, dit is terug te zien in de aandacht die de KNWU aan deze doelgroep schenkt. De derde fase van institutionalisering is met andere woorden nog nauwelijks ingetreden, al zijn er signalen van deze fase zichtbaar.

Er is dus gewenning (eerste fase) ingetreden omdat mensen zijn gewend aan vrouwen op de fiets en de wedstrijden die er voor de vrouwen zijn. In de objectivering (tweede fase) zijn vanaf de tijd van Gré Knetemann en Keetie Hage al veel stappen gezet. Men is niet alleen gewend aan vrouwen op de fiets maar ze worden ook geaccepteerd.

Hoewel er nog wel duidelijk een verschil is tussen de waarde die aan het vrouwenwielrennen wordt gehecht ten opzichte van het mannenwielrennen. Voor de derde fase (sedimentatie) is het eigenlijk nog te vroeg. Er zijn wel signalen als vernieuwing van de categorieën zichtbaar maar de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen is nog te recent om al te spreken van voltooiing van de derde fase.

6.2 Ontstaan van een institutie

In paragraaf 2.4 wordt de beschrijving van het ontstaan van een institutie van Czarniawska (2009) besproken. Czarniawska (2009) vergelijkt het ontstaan van een institutie met een mierenhoop. Een belangrijke uitspraak die ze doet over een mierenhoop is dat deze wordt opgebouwd door collectief handelen van de mieren. In de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen is de rol van verschillende vrouwen al aan bod geweest. Vrouwen als Nelly Voogt, Renske Doedee en Jeanine Laudy hebben zich samen ingezet voor de vernieuwing van de (breedtesport) wedstrijdcategorieën. Maar ook vrouwen als Monique Knol, Marijn de Vries en Marianne Vos zetten zich in om de (topsport) van het vrouwenwielrennen verder te ontwikkelen. Je kunt deze verschillende vrouwen dus vergelijken met mieren die door collectieve acties zorgen dat het vrouwenwielrennen zich verder ontwikkelt. De 'mieren' spelen in op ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen en proberen de institutionele omgeving van het wielrennen te beïnvloeden. Nelly, Renske en Jeanine speelden in op de ontwikkeling dat er meer vrouwen begonnen met wielrennen en hebben daarom voorgesteld om meer verschillende wedstrijdcategorieën te maken. De institutie wordt dus van onderaf opgebouwd zoals Czarniawska (2009) beweert. In 1965 was het eerste Nederlandse Kampioenschap en erkende de KNWU het vrouwenwielrennen als sport. Vervolgens volgde er meer wedstrijden voor vrouwen en eind van de jaren '70 werden regels afgesproken over de hoogte van het prijzengeld van de vrouwen. Het is verklaarbaar waarom juist toen de institutionalisering van het vrouwenwielrennen begon, er kwamen steeds meer vrouwen die fietsten. Het is dus een logisch gevolg dat er steeds meer regels kwamen en kampioenschappen werden georganiseerd en er langzamerhand een institutionele context voor het vrouwenwielrennen ontstond. In de jaren '70 ging het met het mannenwielrennen minder goed en wonnen vrouwen als Keetie Hage veel prijzen. Het voorbeeld van de nieuwe trofee, de Keetie Hage-trofee, laat zien dat de afwezigheid van de mannen op bepaalde momenten ervoor heeft gezorgd dat het vrouwenwielrennen zich naast het mannenwielrennen verder ontwikkelde. Doordat de

mannen in die jaren niet presteerden, veranderden de normen en werd naar de vrouwen gekeken. Hier kan dus worden geconcludeerd dat dankzij het falen van het mannenwielrennen, het vrouwenwielrennen groeide. Maar met name in het begin van het georganiseerde vrouwenwielrennen (jaren '70) groeide het vrouwenwielrennen ondanks het mannenwielrennen, er was immers weinig aandacht vanuit de KNWU en vanuit de media. Het vrouwenwielrennen heeft zich dus vooral los van de mannen ontwikkeld maar er zijn ook momenten zoals bij deze trofee waarbij kan worden gesproken van ontwikkeling dankzij de mannen. In het voorbeeld van de Gerrit Schulte-trofee ging de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen niet ten kosten van het mannenwielrennen omdat de Gerrit Schulte-trofee ook gewoon bleef bestaan, maar vrouwen kregen wedstrijden en deze prijs voor zichzelf. Door de toename van het aantal vrouwen op de fiets kwamen er speciale vrouwenfietsen en vrouwenfietskleding op de markt.

6.3 De drie pilaren

In paragraaf 2.4 worden de drie pilaren van een institutie van Scott (2014) uitgelegd. De drie pilaren die onderdeel zijn van een instituut volgens Scott zijn: een regulerende, een normatieve en een cultureel-cognitieve pilaar. De regulerende pilaar is ook terug te vinden in het instituut vrouwenwielrennen. Zoals uit de resultaten bleek zijn er regels die ervoor zorgen dat het vrouwenwielrennen kan bestaan. Voorbeelden van regels zijn dat je zonder licentie geen wedstrijden mag rijden. Maar je kan ook denken aan het minimum, opgesteld door de UCI, van €250 per maand dat rensters sowieso moeten verdienen. In het begin van het vrouwenwielrennen was er nog amper een wedstrijdstructuur en faciliteiten voor de dames. Keetie Hage en Gré Knetemann vertelden over de toestemming die je van de KNWU moest krijgen om in het buitenland wedstrijden te mogen rijden. Deze regel bestond dus in het begin van het vrouwenwielrennen en bestaat nog steeds. Nog steeds moeten ploegleiders en rensters die in het buitenland willen rijden, toestemming vragen aan de KNWU.

Morele aanvaardbaarheid is belangrijk in de normatieve pilaar (Scott, 2014). Vanaf de jaren '70 werd het steeds gangbaarder om als vrouw te wielrennen. In de jaren '30 mocht zelfs de koningin niet op een fiets zitten maar vanaf de jaren '70 werd wielrennen voor meer vrouwen mogelijk. Onder de druk vanuit de omgeving bezweek de KNWU in 1965 om het vrouwenwielrennen te erkennen als sport en het eerste NK te organiseren voor vrouwen. Vanaf de erkenning van de KNWU werd het makkelijker om

in eigen land wedstrijden te rijden. Rensters waren niet meer zoals Mien van Bree, uit de start van het onderzoek, genoodzaakt om in België wedstrijden te rijden. Al bleven vrouwen op de fiets eind jaren '60 een uitzondering, er kwamen in de jaren daarna steeds meer vrouwen die fietsten en de sport werd steeds meer geaccepteerd.

De laatste pilaar van een instituut volgens Scott (2014) is de cultureel-cognitieve pilaar. Deze pilaar staat het meest onder druk. Binnen deze pilaar is het belangrijk om gemeenschappelijke waarden en definities te hebben. De druk op deze pilaar komt bijvoorbeeld tot uiting in de afhankelijkheidspositie van rensters en hun (mannelijke) ploegleiders. Uit de verschillende interviews blijkt dat binnen het wielrennen ploegleiders niet altijd het beste voor hebben met hun pupillen en vrouwen een grote mate van afhankelijkheid hebben doordat ze niet of nauwelijks betaald worden. Het belang om de sport vooruit te helpen ontbreekt soms bij de ploegleiders en daarom zijn de waardes niet altijd gelijk. Daarnaast is ook de waarde die aan vrouwenwielrennen wordt gehecht door de buitenwereld, niet gelijk aan het mannenwielrennen. Dit komt tot uiting in minder sponsors, financiën en (media)aandacht. Deze drie punten werden door verschillende respondenten weer genoemd als factoren die ervoor zorgen dat de professionalisering van het vrouwenwielrennen minder snel gaat. We kunnen dus zeggen dat de druk die op deze pilaar staat, ervoor zorgt dat de het vrouwenwielrennen nog steeds op vele punten ondergewaardeerd wordt, vergeleken met het mannenwielrennen.

6.4 Deïstitutionalisering

Het proces van deïstitutionalisering van Berger en Luckman (1966) en Oliver (1992) is in paragraaf 2.7 besproken. Het proces van deïstitutionalisering komt ook bij het wielrennen terug. Enkele geïnterviewden benoemen dat het vrouwenwielrennen is gegroeid en dat dat komt omdat er bij de mannelijke variant dingen fout gingen. Nadat Michael Rasmussen in 2007 betrappt werd bij de Tour de France heeft een golf mannelijke renners toegegeven in de voorgaande jaren doping te hebben gebruikt. Na deze golf werd steeds vaker de spot gedreven met het mannenwielrennen en won het vrouwenwielrennen aan populariteit. Dopingschandalen bij de mannen, hebben ervoor gezorgd dat het vrouwenwielrennen, ten koste van het mannenwielrennen groeide. Niet alleen qua aandacht op televisie maar ook qua sponsorinkomsten. Ploegen als Rabobank lieten hun vrouwenploeg wel bestaan maar trokken zich uit het mannenwielrennen terug. Het vrouwenwielrennen kwam 'cleaner' over en de prestaties die door de

vrouwen werden geleverd, leken echt, waar er bij de mannen vaak een schaduw van vals spel overheen lag. Oliver (1992) beschrijft dat door het loslaten van institutionele structuren, ruimte ontstaat voor nieuwe discoursen. Door de dopingschandalen in het mannenwielrennen werd een discours van 'fairplay' populairder. Het vrouwenwielrennen had een 'clean' imago en paste beter bij dit discours. Het is de vraag of het vrouwenwielrennen echt zo 'clean' is als wordt gedacht maar voorlopig heeft het nog wel dat imago.

Daarnaast heeft het vrouwenwielrennen ook meer aandacht gekregen op momenten dat mannen het minder goed deden. Keetie Hage benoemde dit in haar interview heel duidelijk. In de jaren dat de mannen minder presteerden kregen de vrouwen, als zij wel presteerden, meer aandacht.

Er kan dus worden geconcludeerd dat het vrouwenwielrennen, op momenten dat de mannelijke variant het liet af weten, is gegroeid dankzij het mannenwielrennen. Het instituut mannenwielrennen staat nog steeds maar er is wel steeds meer plaats voor het vrouwenwielrennen en hieraan hebben nieuwe discoursen als 'fairplay' bijgedragen.

6.5 Institutionele logica's

De institutionele logica van Thornton & Ocasio (2008) is in paragraaf 2.9 Een logica wordt door Thornton & Ocasio (2008) omschreven als handelingen en waarden die ten grondslag liggen aan een institutie. Het wielrennen was lange tijd alleen voor mannen mogelijk. Vanaf het eerste NK in 1965 werd de vrouwelijke tak van het wielrennen erkend. De beschreven ontwikkelingen van de jaren erna hebben ervoor gezorgd dat het vrouwenwielrennen steeds meer onderdeel van het totale wielrennspectrum werd. De nieuwe logica die hieruit voorkomt is een meer inclusieve logica. Sporten, in dit geval wielrennen, moet voor iedereen zijn. Deze logica is terug te zien in de ontwikkeling van nieuwe categorieën-, meer wedstrijden- en meer wielerkleding voor vrouwen. Deze logica is lastig combineerbaar met de eerder benoemde cultuur van het wielrennen en zet deze ook onder druk. Van de KNWU wordt steeds meer geacht dat ze handelen naar deze inclusieve logica, terwijl bestuurders hier nog niet altijd klaar voor zijn. Geïnterviewden gaven aan dat er veel conservatisme is binnen het wielrennen. Het vrouwenwielrennen wordt lang nog niet altijd serieus genomen en daarnaast is er een duidelijk beeld binnen de wielerbond over jong beginnen met wielrennen. De nieuwe logica die er vanuit gaat dat vrouwenwielrennen een even belangrijk onderdeel is van de

sport als het mannenwielrennen, botst voorlopig dus nog met de bestaande logica's in het (mannen) wielrennen.

6.6 Samenvattend

Ondanks dat het vrouwenwielrennen nog niet alle fases van het institutionaliseringsproces heeft doorlopen, zet de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen de bestaande logica's in het (mannen)wielrennen onder druk. De druk op de logica's in het mannenwielrennen is er dus binnen de institutie vrouwenwielrennen staat de derde pilaar (cultureel-cognitief) nog wel onder druk. Dit komt doordat het vrouwenwielrennen nog niet volledig is geïnstitutionaliseerd. In het institutionaliseringsproces van het vrouwenwielrennen is een duidelijke 'bottom up' beweging te zien. De institutie wordt van onderaf opgebouwd door de vrouwen zelf met hulp van enkele mannen die betrokken zijn bij het vrouwenwielrennen. Het vrouwenwielrennen heeft zich vooral ondanks het mannenwielrennen ontwikkeld, dit komt ook naar voren in de eerder genoemde 'bottom up' beweging binnen het vrouwenwielrennen. Het vrouwenwielrennen heeft zichzelf voor het grootste gedeelte (los van het mannenwielrennen) georganiseerd en deze beweging kwam vanuit de vrouwen zelf.

7. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk zal aan de hand van de verschillende deelvragen zo beknopt mogelijk antwoord worden gegeven op de hoofdvraag.

7.1 Conclusie

1. *Hoe was het vrouwenwielrennen in de periode rondom 1965 georganiseerd?*

Het vrouwenwielrennen werd vanaf 1965 erkend als sport door de KNWU. Vanaf dat moment werd het eerste Nederlands Kampioenschap verreden en kwamen er steeds meer wedstrijden bij. De prijzen voor de vrouwen waren begin jaren vaak gebruiksvoorwerpen als sokken, lappen stof of strijkijzers. Bij verenigingen fietsten weinig vrouwen, over heel Nederland fietsten ongeveer veertig vrouwen. De vrouwen trainden vaak met jongens en trainingen bestonden slechts uit rondjes rijden. De vrouwen kregen nauwelijks begeleiding. Er waren geen aparte categorieën, alle fietsende vrouwen, vanaf zestien jaar (dit was de minimale leeftijd om mee te doen aan wedstrijden) fietsten tegen elkaar. De KNWU hechtte weinig waarde aan internationale wedstrijden. Ze stuurden een vrouw zonder wielerkennis als begeleider voor de vrouwen mee naar de internationale wedstrijden. Er was dus weinig sprake van een organisatorische context.

2. *Hoe is het vrouwenwielrennen tegenwoordig georganiseerd?*

Sinds twee jaar zijn er bij de vrouwen twee verschillende categorieën waarin wedstrijden kunnen worden gereden: amateur en elite. Met een basislicentie kunnen trainingwedstrijden worden gereden. De elitelicentie is nog onderverdeeld in elite met contract en elite zonder contract. De professionele rensters hebben een contract met een commerciële ploeg en zijn dus elite met contract. De elite rensters zonder contract zijn clubrensters, zij mogen niet alle internationale wedstrijden rijden, wat de eliterensters met contract wel mogen. Het onderscheid tussen top- en breedtesport is lastig te maken. Vrouwen bij de commerciële ploegen krijgen vaak niet meer dan de door de UCI vastgestelde €250 per maand. Dit betekent dat weinig vrouwen kunnen leven van de sport en er discussie is over de term 'professional'. De clubrensters en professionele rensters rijden nog vaak samen in wedstrijden maar de professionele rensters hebben meer (trainings) faciliteiten tot hun beschikking en hebben dus een voorsprong op de clubrensters die niets betaald krijgen en er vaak volledig naast werken.

3. Wat is de rol van vrouwen geweest in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen?

In de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen zijn er vier verschillende soorten rollen die vrouwen hebben gespeeld. De eerste rol is 'kartrekkers van verandering', de vrouwen hebben zich in deze rol ingezet om veranderingen in de sport voor elkaar te krijgen. De kartrekkers hebben ervoor gezorgd dat de categorieën zijn aangepast aanpassing en dat de eerste commerciële ploeg naar het buitenland mocht. De tweede rol die vrouwen hebben gespeeld is het 'bekleden van functies in besturen en commissies'. Zowel op nationaal niveau als op internationaal niveau zetten vrouwen zich in voor de ontwikkeling van een World Tour en nieuwe wedstrijden voor vrouwen. De derde rol is die van de 'initiatiefneemsters'. Door de KNWU werd het vrouwenwielrennen niet echt opgepakt, dit zorgde ervoor dat er door vrouwen zelf initiatieven als vrouwenwielrennen.nl en Strongher werden opgezet. De vierde rol is die van het 'inspireren van anderen'. Dit gebeurde op lokale schaal door fietsen uit te lenen aan andere vrouwen maar natuurlijk ook door topsportsters die door hun prestaties anderen inspireren.

4. Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen in het vrouwenwielrennen?

Er zijn twee ontwikkelingen te onderscheiden: sporttechnische en organisatorische ontwikkelingen.

De belangrijkste sporttechnische ontwikkelingen in de breedtesport zijn dat er meer vrouwen zijn begonnen met wielrennen en er steeds meer vrouwenfietsartikelen op de markt kwamen. De belangrijkste sporttechnische ontwikkelingen in de topsport zijn de verschillende innovaties wat betreft trainen, voorbeelden zijn core stability trainingen en steeds vaker werd gebruik gemaakt van trainingsschema's.

De belangrijkste organisatorische ontwikkeling in de breedtesport is de toevoeging van een nieuwe categorie en de daarbij behorende nieuwe wedstrijden. Voor de topsport zijn de belangrijkste ontwikkelingen dat meer vrouwen konden gaan leven van de sport, er steeds meer commerciële ploegen kwamen, de eerste commerciële ploeg naar het buitenland mocht en dat de nationale selectie verdween.

5. Wat is de rol van ploegleiders in het vrouwenwielrennen?

De meeste ploegleiders in het vrouwenwielrennen zijn mannen, wat opvallend is. Het is voor veel ploegleiders een duidelijke keuze om bij de dames ploegleider te zijn. Het is

belangrijk voor de verdere ontwikkeling van het vrouwenwielrennen dat alle ploegleiders zich gaan inzetten voor de vrouwen, dit gebeurt nu nog niet altijd. Doordat veel vrouwen niet of weinig betaald worden, is er een grote afhankelijkheidsrelatie tussen pupil en ploegleider, dit zorgt ervoor dat de ploegleider veel macht heeft. Deze afhankelijkheidsrelatie zal niet snel veranderen. Er zijn weinig vrouwelijke ploegleiders omdat veel ex-rensters aangeven na hun wielercarrière graag aan hun maatschappelijke carrière buiten het wielrennen te willen werken en daarom uit het wielrennen te stappen.

6. Op welke manier speelt gender een rol binnen de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen?

De wielwereld wordt vaak getypeerd als conservatief en met een hoog gehalte aan 'haantjes-gedrag'. De historie van het mannenwielrennen is langer, dit zorgt ervoor dat het mannenwielrennen verder ontwikkeld is. Er zitten veel mannen in bestuursfuncties en op belangrijke posities binnen ploegen. Zij zorgen ervoor dat het mannenwielrennen goed geregeld is en op deze manier blijft de voorsprong van mannen bestaan. Het wielrennen is niet gender neutraal, het maakt veel uit of je als man of als vrouw de sport beoefent. Mannelijke wielrenners krijgen meer aandacht, aanzien en kunnen leven van hun sport, er is dus een duidelijk verschil. Wanneer gesproken wordt over wielrennen, denken mensen als vanzelfsprekend dat het om mannenwielrennen gaat. Het woord vrouwenwielrennen moet gebruikt worden, om te benadrukken dat het een koers voor vrouwen betreft.

Hoofdvraag: welke ontwikkeling heeft het vrouwenwielrennen (als georganiseerde sport) sinds 1965 doorgemaakt?

In het vrouwenwielrennen zit een enorme kracht van vrouwen zelf om zich te organiseren, trainingen en wedstrijden op te zetten. De formele organisatie van het vrouwenwielrennen duurde lang, dus gingen vrouwen zichzelf organiseren in Strongher en vrouwenwielrennen.nl om hun sport te kunnen bedrijven. Ook waren er veel individuele initiatieven zoals fiets uitlenen, om de sport bekender te maken bij andere vrouwen. Het vrouwenwielrennen is van enkele vrouwen op de fiets uitgegroeid tot een sport die vele kampioenen heeft voortgebracht. Vrouwen hadden begin jaren '70 nauwelijks wedstrijden en werden met een bondscoach op pad gestuurd zonder kennis

van wielrennen. Enorme successen in de topsport van vrouwen als Leontien van Moorsel, Monique Knol, Marianne Vos en nu Anna van der Breggen, hebben ervoor gezorgd dat het vrouwenwielrennen meer bekendheid verwierf en groeide. Financieel zijn er (nog steeds) weinig vrouwen die van de sport kunnen leven. De enige conclusie kan zijn dat vrouwen, ondanks dat zij niet altijd ondersteund zijn, een enorme drive hebben getoond om zich voornamelijk op eigen kracht te ontwikkelen. Het vrouwenwielrennen was niet te stuiten en dat kwam voornamelijk door de vrouwen zelf, met steun van enkele mannen. De vrouwen namen zelf initiatieven om te gaan praten met de KNWU over bijvoorbeeld de eerste ploeg in het buitenland maar ook recentelijk om nieuwe categorieën in te voeren. Het vrouwenwielrennen heeft zich dus vooral ondanks het mannenwielrennen ontwikkeld. Dit blijkt uit het feit dat de ontwikkeling lange tijd vooral los stond van de KNWU. Het blijkt ook uit de vaststelling dat mannelijke ploegleiders lang niet altijd betrokken waren bij het vrouwenwielrennen maar vooral voor hun eigen carrière actief waren in het vrouwenwielrennen. Het vrouwenwielrennen heeft zich maar beperkt dankzij het mannenwielrennen ontwikkeld. Vooral door de dopingperikelen in het mannenwielrennen, heeft het vrouwenwielrennen geprofiteerd en kreeg het meer aandacht. Het ontstaan van het instituut vrouwenwielrennen is vergelijkbaar met de mierenhoop die Czarniawska (2009) in paragraaf 2.4 beschrijft. De vrouwen die zich hebben ingezet voor de sport worden gezien als 'mieren' die door collectieve acties de institutie opbouwen. De institutie wordt dus vanaf onder opgebouwd door de mieren en niet top down, zoals Scott (2014) beweert. De drie pilaren (regulerend, normatief en cultureel-cognitief) van een instituut die Scott (2014) in paragraaf 2.6 beschrijft zijn alle drie aanwezig. De cultureel-cognitieve pilaar staat het meest onder druk. Het institutionaliseringsproces van Tolbert en Zucker, 1996, dat in paragraaf 2.5 wordt besproken heeft twee fases doorlopen. Er zijn signalen zichtbaar van de derde fase, de normen van het vrouwenwielrennen zijn voor een groot deel geaccepteerd maar nog aan verandering onderhevig. Het vrouwenwielrennen zorgt ervoor dat de logica, die Thornton & Ocasio (2008) beschrijven, binnen het mannenwielrennen onder druk komt te staan.

7.2 Discussie

In deze discussieparagraaf zal worden gereflecteerd op het verloop van het onderzoeksproces en op basis van deze reflectie zullen suggesties worden gedaan voor eventueel vervolgonderzoek.

De onderzoeker heeft voor het vinden van respondenten gebruik gemaakt van de sneeuwbal methode, op deze manier kwam uit elk interview weer een nieuw interview. Dit was een succesvolle methode omdat er veel rensters konden worden geïnterviewd. Er zijn door de sneeuwbal methode meer interviews gehouden dan vooraf gepland was maar dit zorgde voor rijkere data en een tijdlijn die van 1965 tot nu gedekt is voor zowel breedte- als topsport.

Opvallend was dat er aanvankelijk minder interviews gepland waren omdat het lastig leek om toppers als Monique Knol en Marianne Vos te spreken. Dat er via andere respondenten zoveel vrouwen en mannelijke ploegleiders bereid waren hun verhaal te doen, had de onderzoeker niet durven hopen. Het zegt iets over de mensen in het wereldje van het vrouwenwielrennen maar het zegt daarnaast ook dat er in het wereldje ook een enorme drive bestaat om te praten over verdere vooruitgang en ontwikkeling.

Een aantal van de interviews zijn via skype afgenomen, dit kan de resultaten ook enigszins hebben beïnvloed. Er is geprobeerd zoveel mogelijk met beeld te werken, maar in enkele gevallen lukte dat niet en is het met telefoonfunctie gegaan, de interviewer en geïnterviewde konden elkaar dan niet zien. Er zijn zoveel mogelijk controlevragen gesteld om te kijken of de vragen duidelijk waren en antwoorden goed werden begrepen. Hoewel hierin gemakkelijker misverstanden kunnen ontstaan dan wanneer alle interviews face-to-face hadden plaatsgevonden, bestaat bij de onderzoeker de indruk dat alle relevante informatie adequaat verzameld is.

De interviews zijn afgenomen in de periode van april 2016 tot en met juni 2016. Dit was middenin het wielerseizoen. In de periode hierna hebben zich nog grote koersen en ontwikkelingen voor gedaan. Geïnterviewden hebben hier niet op kunnen reageren, wellicht had het goud op de Olympische Spelen, de Europese titel van Anna van der Breggen en de twee tweede plekken (tijdrijden Ellen van Dijk en wegwedstrijd Kirsten Wild) op het WK in Qatar, invloed gehad op hun percepties op het vrouwenwielrennen en de manier waarop ze tegen de beschreven ontwikkelingen aankeken.

De rol van de onderzoeker is ook belangrijk om mee te nemen in de reflectie op het onderzoek. De onderzoeker heeft zelf geen achtergrond in het wielrennen dus heeft zich in een klein jaar tijd de wereld van het wielrennen zo veel mogelijk eigen gemaakt. Dit was niet gelukt zonder mensen die bereid waren een 'rondleiding' te geven door de wielwereld en soms te helpen bij het begrijpen van de lastige structuren binnen de KNWU. Aan de ene kant was de onderzoeker een 'onbeschreven blad' en kon daardoor

met een open blik onderzoek doen. Aan de andere kant was de onderzoeker ook kwetsbaar doordat deze afhankelijk was van de informatie van mensen uit het veld zelf. Er is geprobeerd om informatie dubbel na te vragen bij verschillende mensen zodat deze afhankelijkheid werd geminimaliseerd.

7.3 Vervolgonderzoek

Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de perceptie van successen in het vrouwenwielrennen en de consequenties daarvan voor de aandacht die het wielrennen krijgt. Uiteindelijk kan dit dan weer gekoppeld worden aan de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen. Het onderzoek moet dus gaan over percepties van successen, die zoals eerder beschreven rijkelijk aanwezig zijn, en hoe de aandacht voor wielrennen daardoor wel of niet groeit. Wat is de invloed van het wel of niet groeien van die aandacht op de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen.

Literatuurlijst

Anderson, E. (2010). *Sport, Theory and Social Problems: A critical Introduction*. London: Routledge

Berger, P. L., & Luckman, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. Harmondsworth: Penguin.

Berger, P. (1968) *The Secred Canopy: Elements of an sociological theory of religion*. New York: Doubleday.

Coakley J. & Pike, E. (2009). *Sports in Society: Issues and Controversies*. 1st UK edition, London: McGraw-Hill.

Cahn, S.K. (1993). From the 'muscle moll' to the 'butch ballplayer': mannishness, lesbianism and homophobia in U.S. women's sport. *Feminist Studies*, 19(2), 343-368.

Caudwell, Jayne (2011). Reviewing UK football cultures: continuing with gender analyses. *Soccer & Society*, 12 (3), 323-329

Czarniawska, B. (2009). 'Emerging Institutions: Pyramids or Anthills?'. *Organization Studies* 30 (4): 423-441.

Elling, A. (2010) Bewegende beelden: sport, sekse en etniciteit. *Tijdschrift voor genderstudies* 2010.

Het Vaderland (1930, 22 april). *Vrouwen mogen niet wielrennen*. Geraadpleegd via: <http://www.sportgeschiedenis.nl/2014/09/03/tweet-van-toen-vrouwen-mogen-niet-wielrennen.aspx> (16 november 2015)

Huis van de sport Limburg (2013). *Factsheet speerpuntsport*, geraadpleegd via: http://hvds.nl/media/Factsheets/HSL044_Wielrennen-en-toerfietsen_V6.pdf (15 augustus 2016)

Janssens, E. (2012). 'Mannen kom eens zien, een wijf op een koersvelo!' Gender en sportbeleving in de verhalen van Belgische atletes (1955-1975). *Tijdschrift voor Genderstudies*, 15(4), 4-17.

Knoppers, A. & Anthonissen, A. (2001) Meanings given to performance in Dutch sport organizations: gender and racial/ethnic subtexts. *Sociology of Sport Journal*, 18, 302-316.

KNWU 1 (z.j.). *Individueel basislidmaatschap*, geraadpleegd via:

<http://www.knwu.nl/leden/individueel-basislidmaatschap> (8 november 2015)

KNWU 2 (z.j.). *Wedstrijdlicenties*, geraadpleegd via:

<http://www.knwu.nl/leden/wedstrijdlicenties> (8 november 2015)

KNWU (2007). *Jaarverslag 2007: reflectie en toekomst*. Geraadpleegd via:

<http://www.knwu.nl/wp-content/uploads/2013/05/Jaarverslag-2007-Website.pdf> (2 oktober 2016)

KNWU (2014). Jaarverslag 2014: opleiden, voorbereiden en verzilveren. Geraadpleegd via: <http://www.knwu.nl/wp-content/uploads/2015/04/KNWU-Jaarverslag-2014.pdf> (13 november 2015)

NOC*NSF (z.j.). *Parijs 1900* Geraadpleegd via:

<http://www.olympischsporterfgoed.nl/parijs-1900> (1 oktober 2016)

NOC*NSF (2014). *Ledenrapportage*, geraadpleegd via:

<file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/Ledentalrapportage%202014.pdf> (9 november 2014)

NOC*NSF (2015). Sportdeelname index, geraadpleegd via:

<file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/sportdeelname%20index%20maandmeting%200augustus%202015.pdf.pdf> (13 november 2015)

NOS (2014, 27 juli). *Vrouwenpeloton omarmt La Course*. Geraadpleegd via:

<http://nos.nl/artikel/679781-vrouwenpeloton-omarmt-la-course.html> (2 augustus 2016)

NOS (2015, 1 juli) 'Geen forse meisjes, maar sportieve verschijningen'. Geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2044554-geen-forse-meisjes-maar-sportieve-verschijningen.html> (20 januari 2016)

NRC Handelsblad (2000, 30 september). *De Olympische Spelen voor de dames*. Geraadpleegd via: <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Olympischespelen/000930b.html> (11 november 2015)

Nu.nl (2013, 3 oktober) *Vos gelooft in Tour de France voor vrouwen*. Geraadpleegd via: <http://www.nu.nl/sport/3592263/vos-gelooft-in-tour-france-vrouwen.html> (17 november 2015)

Nu.nl (2014, 1 februari) *Vrouwen ook in actie tijdens Tour de France*. Geraadpleegd via: <http://www.nu.nl/sport/3690645/vrouwen-in-actie-tijdens-tour-france.html> (12 november 2015)

Pfister, Gertrud. (2010). Women in sport – gender relations and future perspectives. *Sport in Society*, 13(2), 234-248.

Puwar, N. (2004) *Space Invaders: Race, Gender and Bodies out of place*. Oxford/New York: Berg.

Oliver, C. (1992). The Antecedents of Deinstitutionalization, *Organization Studies*, 13(4), 563-588.

Oliver, C. (1997). Sustainable Competitive Advantage: Combining Institutional and Resource-based Views, *Strategic Management Journal*, 18(9), 697-713.

Rijksoverheid (2016, 23 juni) Schippers investeert miljoenen in sport. Geraadpleegd via: <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-volksgezondheid-welzijn-en-sport/nieuws/2016/06/22/schippers-investeert-miljoenen-in-sport> (14 augustus 2016)

Scott, W. R. (2014). *Institutions and Organizations: Ideas, Interests and Identities*. Fourth edition. Thousand Oaks, CA: Sage.

Tjoelker, M. (2013, september) *De gesmoorde hartstochten van Mien van Bree*. Geraadpleegd via: <http://www.mariskatjoelker.nl/oude-helden/de-gesmoorde-hartstochten-van-mien-van-bree-de-muur/> (28 juli 2016)

Tjoelker, M. (2016). *Mien: een vergeten geschiedenis*. Uitgeverij Thomas Rap.

Tolbert, P. S., & Zucker, L. G. (1996). The Institutionalization of Institutional Theory, In S. R. Clegg, C. Hardy & W. Nord, R. (Eds.), *Handbook of Organization Studies* (pp. 730). London: Sage

Thornton, P.H. Ocasio, W., & Lounsbury, M. (2012). *The institutional logics perspective*. New York, United States: Oxford University Press Inc.

UCI (2016) *UCI teams 2016*. Geraadpleegd via: <http://www.uci.ch/road/teams/> (10 februari)

Vooren, J. van de (2014, 3 september). *Tweets van toen: vrouwen mogen niet wielrennen*. Geraadpleegd via: <http://www.sportgeschiedenis.nl/2014/09/03/tweet-van-toen-vrouwen-mogen-niet-wielrennen.aspx> (16 november 2015)

Vrouwenwielrennen(z.j.). *Algemene informatie*, geraadpleegd via: <http://vrouwenwielrennen.nl/nieuws/> (11 november 2015)

Wielerflits (2015, 12 juli) *Anna van der Breggen volgt Marianne Vos op als eindwinnares Giro Rosa*. Geraadpleegd via: <http://www.wielerflits.nl/nieuws/89479/anna-van-der-breggen-volgt-marianne-vos-op-als-eindwinnares-giro-rosa.html> (7 januari 2016)

Wielerflits 2 (2015, 29 april) *Vrouwenwedstrijd Vuelta op de UCI kalender*. Geraadpleegd via: <http://www.wielerflits.nl/nieuws/63413/vrouwenwedstrijd-vuelta-op-de-uci-kalender.html> (20 januari 2016)

Wielerflits (2016, 18 oktober) *La course eindigt in 2017 op Izoard maar blijft eendagskoers*. Geraadpleegd via: <http://www.wielerflits.nl/nieuws/214768/la-course-eindigt-in-2017-op-izoard-maar-blijft-eendagskoers.html> (18 oktober 2016)

Zerubavel, E. (1991). *The Fine Line: Making Distinctions in Everyday Life*. New York: Free Press.

Zucker, L. G. (1977). The Role of Institutionalization in Cultural Persistence, *American Sociological Review*, 42(5), 726-743.

Bijlage 1 : Respondentenoverzicht

Tijdperk actief	Naam	Speciale eigenschappen/functie VW
1965-1979	Keetie Hage	Toprenster
1969-1978	Gré Knetemann	Toprenster
1979 – 1998, 1998-heden geen wedstrijden meer maar vrouwenwielrennen.nl	Nelly Voogt	Eliterenster zonder contract en mede oprichtster trainingsgroep vrouwenwielrennen.nl Utrecht
1984-1993	Monique de Bruin	Toprenster
1985-1996	Monique Knol	Toprenster
1991 - heden	Wim Kruis	Ploegleider Jan van Arckel en daarvoor van commerciële teams als Jamin.
1991-2000	Hester Marieke Kroes	Toprenster
1993-heden	Renske Doedee	Eliterenster/amateurrenster en trainster van de trainingsgroep vrouwenwielrennen.nl Den Bosch
Eind jaren '90 - heden	Michael Zijlaard	Ploegleider commerciële teams van Leontien van Moorsel
1998-2009	Chantal Beltman	Toprenster
2000-heden	Ragna Schapendonk	Recreant en trainster van de trainingsgroep vrouwenwielrennen.nl Utrecht
2002-2014/ploegleider vanaf 2016	Loes Gunnewijk	Toprenster en ploegleider Orica Green edge
2006-heden	Marianne Vos	Toprenster en medeoprichtster Strongher
2008-heden	Arwen Altenburg	Oprichtster van trainingsgroep vrouwenwielrennen.nl Rotterdam
2010-2015/ sinds 2015 lid KNWU hoofdbestuur	Marijn de Vries	Toprenster en lid van hoofdbestuur KNWU
2011-heden	Jeanine Laudy	Elite renster zonder contract
Sinds 2 jaar	Jamie van Rijswijk	Ploegleider De Jonge Renner
2015 (oprichting Strongher)	Marit Huisman	medeoprichtster Strongher

Bijlage 2: Topiclijst betrokken vrouwen

Topics	Voorbeeldvragen
Achtergrond informatie respondent	<ul style="list-style-type: none"> • Leeftijd • Geslacht • Woonplaats
Ervaring wielrennen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kan je iets vertellen over hoe je bent begonnen met fietsen en hoe je uiteindelijk kwam waar je nu bent? -> Overstap breedtesport-topsport? Zit er een gat tussen? En wat vind je van dat gat? ➤ Hoelang wielrennen? ➤ Beweegredenen om te gaan wielrennen ➤ In welk verband wielrennen? Waarom is hiervoor keuze gemaakt? ➤ Wat vind je van het Vrouwenwielrennen? Vertel er eens wat over. ➤ Bij topsport vragen naar ploegen, beloningen, sponsoring, buitenlandse wedstrijden, aandacht in vergelijking met mannelijke collega's.
Organisatie van het vrouwenwielrennen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hoe is het vrouwenwielrennen georganiseerd? ➤ Hoe is de breedtesport van het vrouwenwielrennen georganiseerd? En wat vind je daarvan? ➤ Wie heeft er invloed op de organisatie? ➤ Wat vind je van de manier van organiseren? ➤ Welke rol speel je binnen de organisatie? ➤ Hoe is de topsport van het vrouwenwielrennen georganiseerd? En wat vind je daarvan? ➤ Wie heeft er invloed op de organisatie? ➤ Wat vind je van de manier van organiseren? ➤ Welke rol speel je binnen de organisatie? ➤ Wat gaat er goed in het vrouwenwielrennen? -> Wat kan er nog beter? ➤ Waar zie je nog kansen binnen het vrouwenwielrennen? ➤ Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen in de jaren dat je fietst? Of welke ontwikkelingen heb je allemaal gezien?
Ontwikkeling Vrouwenwielrennen	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis van de ontwikkeling • Meest opvallende ontwikkelingen die jij hebt meegemaakt in je wielercarrière. En welke verklaring heb je hiervoor? • Eigen rol in de ontwikkeling • Wat weet je over mannen wielrennen? • Zijn er veel verschillen met mannen wielrennen en wat zijn die verschillen? • Is er een gat/verschil tussen mannen en vrouwenwielrennen en kan je dat gat beschrijven? • Vind je dat grote verschillen of minimaal? • Hoe denk je dat het komt dat er verschillen zijn? • Wat zijn belemmeringen voor het VW en wat heeft het tot

Visie op de toekomst

nu toe gestimuleerd?

- Wat zijn de consequenties hiervan?
- Welke rol vind je dat de KNWU zou moeten spelen bij de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen?
- Wat is jouw eigen bijdrage in de ontwikkeling van het vrouwenwielrennen?
- Wat is je ambitie met het vrouwenwielrennen? -> Waar staan we over 10 jaar?

- Waar staan we over 10 jaar?
- Welke punten zou je willen veranderen?
- Welke veranderingen zijn nodig om het vrouwenwielrennen verder te ontwikkelen?
- Zie je parallellen met het vrouwenvoetbal? Waarom gaat die vergelijking wel/niet op?

Bijlage 3: topiclijst ploegleider

- Hoe in het wielrennen terechtgekomen? Eigen ervaring wielrennen?
- Hoe ben je met vrouwenwielrennen in aanraking gekomen? En hoelang ben je erin actief geweest?
- Waarom heb je ervoor gekozen om ploegleider te worden in een vrouwenteam?
- Je bent de man van Als je had kunnen kiezen, zou je dan liever bij een mannenploeg ploegleider zijn? Waarom wel of waarom niet?
- Wat zijn de belangrijkste verschillen tussen het mannen en vrouwen wielrennen?
- Wat maakte jouw ploeg bijzonder? Kan je iets vertellen over waarin jullie je van anderen onderscheiden? Wat was jouw visie op de ploeg en wat het moet uitstralen? Wie bepaalde de koers van de ploeg?
- Kan je verklaren waarom er in het vrouwenwielrennen zoveel mannelijke ploegleiders zijn? Wat zijn de gevolgen hiervan?
- Wat is volgens jou de rol van een ploegleider in een ploeg? Wat zijn goede eigenschappen voor een ploegleider?
- Hoe verklaar je de groei van het vrouwenwielrennen in de afgelopen jaren?
- Wat is de belangrijkste ontwikkeling die je in je periode als ploegleider hebt gezien?
- Wat zou je zelf nog willen veranderen en welke veranderingen denk je dat nodig zijn om het vrouwenwielrennen verder te ontwikkelen?
- Wat is jouw eigen rol in die ontwikkeling geweest?

Bijlage 4: Codeboom scriptie vrouwenwielrennen

